

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

Socialinių ir humanitarinių mokslų fakultetas

Viešojo administravimo ir politikos mokslų katedra

**MIGRACIJA KAIP IŠŠŪKIS LIETUVOS NACIONALINIAM
SAUGUMUI**

Magistro baigiamasis darbas

Autorius

SMNNS18 gr. stud. Daiva Ivanauskienė

Vadovas

Doc. Saulius Šiliauskas

Klaipėda, 2020

MAGISTRO BAIGIAMOJO DARBO LYDRAŠČIO FORMA

.....
(magistro baigiamojo darbo autoriaus vardas, pavardė)

.....
(magistro baigiamojo darbo pavadinimas lietuvių kalba)

Patvirtinu, kad magistro baigiamasis darbas parašytas savarankiškai, nepažeidžiant kitiems asmenims priklausančių autorių teisių, visas baigiamasis magistro darbas ar jo dalis nebuvo panaudotas Klaipėdos universitete ir kitose aukštosiose mokyklose.

.....
(magistro baigiamojo darbo autoriaus ir parašas)

Sutinku, kad magistro baigiamasis darbas būtų naudojamas neatlygintinai 5 m. Klaipėdos universiteto studijų procese.

.....
(magistro baigiamojo darbo autoriaus ir parašas)

Magistro baigiamąjį darbą ginti
(įrašyti – leidžiu arba neleidžiu)

.....
(data)

.....
(magistro baigiamojo darbo vadovo vardas, pavardė ir parašas)

Baigiamasis darbas įregistruotas katedroje

.....
(data)

.....
(katedros sekretorės vardas, pavardė ir parašas)

Magistro baigiamąjį darbą ginti
(įrašyti – leidžiu arba neleidžiu)

.....
(data)

.....
(katedros vedėjo vardas, pavardė ir parašas)

Recenzentu(-ais) skiriu
.....
(įrašyti recenzento(ų) vardą, pavardę)

.....
(data)

.....
(katedros vedėjo vardas, pavardė ir parašas)

SANTRAUKA

Ivanauskienė D. (El. pašto adr.: rimkutedaiva3@gmail.com) Migracija kaip iššūkis Lietuvos nacionaliniam saugumui. Nacionalinio saugumo programos magistro baigiamasis darbas. Darbo vadovas – doc. Saulius Šiliauskas. Klaipėdos universitetas: Klaipėda, 2020, - 56 p.

Raktažodžiai: emigracija, imigracija, nacionalinis saugumas, grėsmės.

Darbą sudaro įvadas, trys skyriai su poskyriais ir išvadomis. Pirmajame skyriuje apžvelgiamos teorinės migracijos prielaidos ir formos, taip pat analizuojamos migracijos ir nacionalinio saugumo sąsajos. Antrasis skyrius skirtas Lietuvos emigracijos apimtims apžvelgti bei grįžtamosios migracijos politikos pagrindinėms gairėms aptarti. Trečiajame skyriuje analizuojami emigracijos ir imigracijos poveikiai Lietuvos nacionaliniam saugumui. Emigracijos padariniai vertinami demografiniu, socialiniu, moksliniu požiūriu. Taip pat analizuojama, kaip emigracija veikia gyventojų pilietiškumą, tautinę sąmonę. Be to, trečiame skyriuje analizuojama, ar užsienio piliečių imigracija silpnina tautinį identitetą bei padidina terorizmo tikimybę šalyje bei tokiu būdu destabilizuoja valstybės saugumą.

SUMMARY

Ivanauskienė D. (El. Email Address: rimkutedaiva3@gmail.com) The Migration Challenge for Lithuanian National Security. Master's thesis in National Security Program. Supervisor - Assoc. Saulius Šiliauskas. Klaipėda University: Klaipėda, 2020, - 56 p.

Key words: emigration, immigration, national security, threats.

The work consists of introduction, three chapters with subchapters and conclusions. The first section reviews the theoretical assumptions and forms of migration and analyzes the links between migration and national security. The second chapter is devoted to the overview of Lithuanian emigration volumes and the main guidelines of return migration policy. The third section analyzes the effects of emigration and immigration on Lithuania's national security. The effects of emigration are measured demographically, socially, scientifically. It also analyzes how emigration affects citizenship and national consciousness. In addition, the third section analyzes whether immigration of foreign nationals weakens national identity and increases the likelihood of terrorism in the country, thereby destabilizing state security.

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

Lentelės

1 lentelė. Migracijos teorijų analizė.	12
2 lentelė. Migracijos priežasčių klasifikavimas.	13
3 lentelė. Nacionalinio saugumo sampratos.	15
4 lentelė. 2018 m. demografijos, migracijos ir integracijos politikos strategijos santrauka.	22
5 lentelė. Prioritetiniai migracijos tipai Lietuvos atžvilgiu.	39

Paveikslai

1 pav. Migraciją skatinantys veiksniai.	11
2 pav. Emigracijos iš Lietuvos masto dinamika 2004-2018 m.	17
3 pav. Išlaikomo amžiaus pagyvenusių žmonių koeficientas. (65 metų ir vyresnio amžiaus žmonių skaičius, tenkantis šimtui 15–64 metų amžiaus gyventojų).	27
4 pav. Gimusių vaikų skaičius Lietuvoje per metus.	27
5 pav. Gyventojų skaičius Lietuvoje metų pradžioje.	28
6 pav. Išlaidos socialinei apsaugai. mln. Eur.	30
7 pav. Imigrantų skaičius Lietuvoje 2004-2017 m.	40

TURINYS

IVADAS	6
I. GYVENTOJŲ MIGRACIJOS IR NACIONALINIO SAUGUMO	
TEORINIAI ASPEKTAI	9
1.1 Migracijos charakteristika ir formos	9
1.2. Migracijos politika ir nacionalinis saugumas	14
II. LIETUVOS GYVENTOJŲ EMIGRACIJA	17
2.1. Lietuvos gyventojų emigracijos apžvalga	17
2.2. Lietuvos Respublikos politika grįžtamosios emigracijos skatinimo kontekste	20
III. MIGRACIJOS POVEIKIS LIETUVOS NACIONALINIAM SAUGUMUI	25
3.1. Emigracijos poveikis Lietuvos nacionaliniam saugumui	25
3.1.1. Demografinis ir socialinis aspektai	26
3.1.2. Akademinė emigracija	31
3.1.3. Pilietiškumo, tautiškumo ir saugumo savivoka	33
3.2. Imigracijos poveikis Lietuvos nacionaliniam saugumui	38
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	47
LITERATŪRA	50

IVADAS

Temos aktualumas. Lietuvos gyventojų skaičius šiuo metu yra mažiau nei trys milijonai, o prognozės ateinančiam laikotarpiui išlieka pesimistinės. Tokiems pokyčiams didelę reikšmę turėjo gausūs išvykstančių šalies gyventojų mastai. Šalies emigracijos duomenys tūkstančiui gyventojų yra vieni didžiausių Europos Sąjungoje. Per pastaruosius 25 metus iš šalies emigravo beveik 800 tūkst. Lietuvos piliečių¹. Nedidelė valstybė patiria gyventojų senėjimo problemą ne tik dėl natūralaus gyventojų judėjimo, o taip pat ir dėl išvykstančių daugiausiai jaunų, perspektyvių asmenų.

Gyventojų emigracija laikoma rimta grėsme šalies demografiniai raidai, ūkio augimui ir kultūrinio savitumo išsaugojimui. Emigracija į Vakarus sąlygoja didžiulį demografinį bei intelektinį šalies nuosmukį, tai varžo žiniomis pagrįstos ekonomikos plėtrą ir reiškia valstybės investicijų į šių asmenų išsilavinimą praradimą. Lietuvos Respublikos piliečių emigracija dar vadinama kaip viena iš didžiausių nekarinių grėsmių, iššūkių, kurias savo šaliai pateikia pačios visuomenės nariai, aiškinama, kaip viena skaudžiausių pastarųjų dešimtmečių problemų. Valstybė vadinama „išsivaikščiojančia šalimi“, o gąsdinančias migracijos tendencijas sekantys mokslininkai vartoja „protų nutekėjimo“ terminą.

Lietuvos Respublikos Nacionalinio saugumo strategijoje emigracija įvardinta kaip viena iš vidinių nekarinių grėsmių nacionaliniam saugumui. Klausimai, liečiantys šalies nacionalinį saugumą, privalo būti prioritetiniai politinėje darbotvarkėje ir sprendžiami atsižvelgiant į mokslinių tyrimų rezultatus bei rekomendacijas. Atsižvelgiant į tai, kad gyventojai yra svarbiausias suverenios valstybės egzistavimą užtikrinantis veiksnys, emigracijos problema yra itin svarbi ir aktuali Lietuvai. Be to, valstybė susiduria su pakankamai nauju ir neištirtu reiškiniu – kitataučių imigracija. Dažniausiai imigracija siejama su laisvų darbo vietų užpildymu, ekonominės gerovės kūrimu, tačiau tuo pačiu kyla klausimas, ar kitos kultūros, religijos ir elgesio normų besilaikantys asmenys nekelia įtampos tarp visuomenės narių, ar jie gali jaustis saugūs ir ar saugi gali jaustis valstybė?

Temos ištirtumo apžvalga. Nors emigracijos problematika Lietuvai ypač aktuali ir daugelio autorių nagrinėjama, tačiau vis dar stokojama išsamių emigracijos proceso tyrimų, o ypač tokių, kurie analizuotų migracijos poveikį valstybės nacionaliniam saugumui.

Emigracijos problemą Lietuvoje, imigrantų poveikį valstybei ir su juo susijusius procesus analizavo V. Radžvilas (2019), I. Gečienė – Janulionė (2018), J. Solnyškinienė, R.

¹ Česnavičius D, Stanaitis S. Lietuvos gyventojų migracija Europos iššūkių kontekste. Geografija ir edukacija: mokslo almanachas. 2015 (3). P. 27.

Adamonienė (2017), D. Česnavičius, S. Stanaitis (2015), emigracijos poveikį ekonomikai analizavo I. Naulickaitė, B. Melnikas (2016), A. Damulienė (2013), N. Valavičienė (2013), migracijos poveikį socialiniams procesams tyrė Šimanskienė, Paužolienė, (2013). V. Kumpikaitė, I. Žičkutė (2012), A. Sipavičienė, M. Jeršovas (2010).

Lietuvių mokslininkai: D. Janušauskienė, E. Vileikienė, L. Nevinskaitė, I. Gečienė (2017), I. Matonytė, V. Morkevičius, A. Lašas, V. Jankauskaitė (2017) tyrė, kaip Lietuvos gyventojai vertina grėsmes, kylančias valstybės, visuomenės ir atskiro individo saugumui paliesdami ir migracijos problemą. S. Greičius ir B. Pranevičienė (2010) analizavo galimas terorizmo apraiškas Lietuvoje. V. Laurėnas (2017) pateikė įžvalgas apie akademinę migraciją bei švietimo sistemą Lietuvoje.

Saugumo, tarptautinių santykių bei politikos tematikos tyrimų klausimais buvo remtasi: H. J. Morgenthau knyga „Politika tarp valstybių, kova dėl galios ir taikos“ (2011), T. Janeliūno knyga „Komunikacinis saugumas“ (2007), E. Vareikio knyga „Tarptautinis ir nacionalinis saugumas“ (2005), B. Buzano knyga „Žmonės valstybės ir baimė“ (1997) ir kitų autorių leidiniais, monografijomis ir straipsniais bei Lietuvos Respublikos Nacionalinio saugumo strategija, Lietuvos Respublikos Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymu.

Tyrimo problema. Kaip migracija veikia valstybės nacionalinį saugumą? Gyventojai yra svarbiausias suverenos valstybės egzistavimą užtikrinantis veiksnys, o mažėjant gyventojų skaičiui susiduriama su įvairialypėmis problemomis. Mažėjantis gyventojų skaičius bei imigrantų skaičiaus didėjimas prieštaringai veikia valstybės socialinį, ekonominį bei kultūrinį segmentą.

Tyrimo objektas: Lietuvos gyventojų emigracijos iš Lietuvos bei užsienio piliečių imigracijos į Lietuvą daromas poveikis Lietuvos nacionaliniam saugumui.

Tyrimo tikslas: įvertinti kokią įtaką Lietuvos gyventojų emigracija bei užsienio piliečių imigracija daro šalies nacionaliniam saugumui.

Darbo uždaviniai.

1. Išanalizuoti emigracijos ir nacionalinio saugumo tyrimų teorinius aspektus.
2. Apžvelgti Lietuvos gyventojų emigracijos mastus bei nustatyti pagrindines gyventojų emigraciją sąlygojančias priežastis.
3. Identifikuoti kaip emigracija veikia Lietuvos nacionalinį saugumą.
4. Atskleisti užsieniečių imigracijos daromą poveikį Lietuvos nacionaliniam saugumui.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė ir sisteminimas, statistinių duomenų analizė, lyginamoji analizė.

Darbo struktūra: magistro baigiamąjį darbą sudaro santrauka, įvadas, 3 skyriai su poskyriais, išvados. Pirmajame skyriuje bus apibūdinami teoriniai nacionalinio saugumo elementai,

išskiriant migraciją kaip vieną iš grėsmių valstybės stabilumui. Antrajame skyriuje nagrinėjami emigracijos mastai Lietuvoje, pagrindinės emigraciją skatinančios priežastys bei Lietuvos politinės programos, skatinančios grįžtamąją emigraciją. Trečiajame skyriuje analizuojama, kaip emigracija ir imigracija veikia Lietuvos nacionalinį saugumą. Darbas baigiamas išvadomis ir rekomendacijomis. Pabaigoje pateikiamas literatūros sąrašas.

Šiame darbe formuluojami **ginamieji teiginiai**:

1. Lietuvos gyventojų masinė emigracija netiesiogiai veikia valstybės nacionalinį saugumą, visų pirma silpnindama valstybės socialinį bei ekonominį sektorius. Dėl emigracijos atsiradusio darbo jėgos trūkumo gali lėtėti ekonomika, socialinio draudimo sistema gali pristigti surenkamų lėšų. Kitos sritys, užtikrinančios normalų valstybės funkcionavimą, gali nukentėti dėl finansavimo stokos, tokiu būdu sumažindamos valstybės galios potencialą.

2. Palaipsniui didėjanti užsienio piliečių imigracija galimai silpnina valstybės kultūrinį segmentą bei sukelia tokias grėsmes kaip tautinio identiteto praradimą, svetimų kultūrų išplitimą. Ilgainiui silpnėjantis valstybės tautinis identitetas gali turėti įtakos nacionaliniam valstybės saugumui – priešiškomis jėgomis ši situacija būtų palanki siekiant įvykdyti okupaciją ar kitus agresijos veiksmus.

3. Imigrantai galimai padidina terorizmo tikimybę šalyje, o teroro išpuoliai destabilizuoja valstybės saugumą. Islamistai tampa aktyvūs visoje Europos Sąjungos erdvėje. Tikėtina, kad jaunas šalis, kurios anksčiau neturėjo jokios patirties su išeiviais iš Artimųjų Rytų, galima paprasčiau panaudoti kaip teroristinio tinklo bazes.

I. GYVENTOJŲ MIGRACIJOS IR NACIONALINIO SAUGUMO TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Migracijos charakteristika ir formos

Migracija pasaulio šalių visuomenėse yra pakankamai senas ir suprantamas reiškiny. Šis procesas padarė didelę įtaką žmonijos istorijos raidai, tautų formavimuisi, teritorijų apgyvendinimui. Pastarąjį laikotarpį sparčiai besiplečianti globalizacija ypač įtakojo migracijos sąvoką, o technologijų ir komunikacijų pažanga išplėtojo gyventojų migracijos galimybes. Migruoti pasidarė paprasčiau ir santykinai pigiau. Kaip teigia I. Naulickaitė ir B. Melnikas, tarptautinė migracija tapo itin ryškia tendencija globalizuotame pasaulyje – XXI a. net vadinamas „migracijos amžiumi“. Ekonomikos globalizacija pakeitė pasaulinės migracijos pobūdį bei apimtis². Globalizacijos procesai ir pasekmės tiesiogiai ar netiesiogiai paveikia sąlyginai visus gyventojus. Pasaulinis kontekstas, kaip nurodo V. Murašovs, turi didelį poveikį visų visuomenės narių tapatybei, nesvarbu, kokia - atvira ar izoliuota yra ši visuomenė³.

N. Valavičienė nurodo, jog šiuolaikinės migracijos kontekste formuojasi nauji socialiniai reiškiniai ir procesai, nebūdingi ankstesniems migracijos istorijos laikotarpiams. Transnacionalizmas, daugiakultūralizmas, globalus miestas, migracijos industrija – visa tai yra specifiskai nauji ir esminiai šiuolaikinės tarptautinės migracijos bruožai, „nenumatytos pasekmės“⁴.

Šiuolaikinėje visuomenėje gyventojų migracija yra labai dinamiškas daugialypis procesas, todėl nėra vieningo migracijos apibrėžimo. Tačiau visuose migracijos apibrėžimuose vyrauja du pagrindiniai kriterijai: erdvės (gyvenamosios vietos pakeitimas) ir laiko (persikėlimas tam tikram laikui) dimensijos. Galima pateikti tokį tarptautinės migracijos apibrėžimą: tai yra gyventojų persikėlimas iš vienos valstybės ilgam laikui į kitą valstybę⁵. Nuo migracijos sąvokos yra neatsiejama migranto samprata. Lietuvos ekonominės migracijos reguliavimo strategijoje⁶ migrantai apibūdinami kaip konkretūs asmenys, dėl ekonominių, politinių, kultūrinių, šeiminių ir pan. išvykę iš Lietuvos į užsienio valstybę (tokie asmenys vadinami emigrantais) arba atvykę į Lietuvą iš užsienio valstybės (šie asmenys įvardijami imigrantais).

² Naulickaitė I, Melnikas B. Emigracijos iš Lietuvos procesai ekonomikos globalizacijos sąlygomis. Verslas XXI amžiuje. 2015. Nr. 7(2). P. 221.

³ Murašovs V. Making room for another out-group: attitudes towards refugees in Latvia. Welfare and Security in 21st Century: Politisation of the „Social Contract“. Klaipėda, 2017. P. 59.

⁴ Valavičienė N. Tarptautinė migracija struktūrinimo teorijos požiūriu. Socialinis darbas. 2013, Nr. 12(2). P. 254.

⁵ Damulienė A. Migracijos problema Lietuvoje ir jos įtaka šalies ekonomikai. Business Systems and Economics. 2013. 3(1). P. 107.

⁶ Lietuvos ekonominės migracijos reguliavimo strategija. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.296517?jfwid=q86m1vse3> [žiūrėta 2019-11-07]

N. Valavičienė įvardija, jog migracija yra praeities įvykių padarinys ir ateities įvykių prielaida⁷. Remiantis šiuo autorės apibrėžimu galima interpretuoti, jog kiekvieną emigruojantį asmenį veikia tam tikri praeityje susiklostę įvykiai ir aplinkybės, o pasiryžus emigruoti – lūkesčiai apie būsimą sėkmę. Be to, pasak N. Valavičienės, veikdamas ir siekdamas savo tikslų, žmogus kartu netyčia, iš nežinojimo sukelia tokias nenumatytas pasekmes, kurių jis negali kontroliuoti ir kurios išsprūsta iš jo galios lauko. Tai reiškia, kad žmogus yra nepaveikus daryti įtaką tokiems nenumatytiems padariniams, tačiau šie savo ruožtu gali būti kitų žmonių vėlesnio elgesio pagrindas, prielaida⁸. E. Siniavskaitė ir D. Andriušaitienė gyventojų migraciją siūlo skirstyti taip:

- Pagal persikėlimo trukmę: ji gali būti ilgalaikė, pastovi, trumpalaikė, laikina, sezoninė, turistinė ir pan.
- Pagal legalumą migracija gali būti oficiali / legali / reguliari, nelegali / nedeklaruota.
- Pagal persikėlimo kryptį / vietą – vidinė, išorinė / tarptautinė, lokali.
- Pagal migracijos pobūdį / motyvus – darbo, mokymosi, šeiminė (šeimų susijungimas).
- Pagal migrantų kvalifikacijos išsaugojimą – „protų nutekėjimo“, „protų praradimo / švaistymo“, „rankų nutekėjimo“.
- Pagal apsisprendimo savarankiškumą – savanoriška, priverstinė, deportacija / prievartinė.
- Pagal migracijos srautų kryptį konkrečios šalies atžvilgiu – emigracija / išvykimas, imigracija / atvykimas, grįžtamoji migracija.
- Pagal ekonomines migracijos priežastis – ekonominė, darbo, komercinė migracija ir pan.
- Pagal politines migracijos priežastis – repatriacija, pabėgėlių srautai, kolonizacijos / dekolonizacijos migracija.
- Pagal organizacinį pobūdį – organizuota / institucionalizuota, savarankiška ir pan.
- Pagal kriminogeninį pobūdį – prekyba žmonėmis ir t. t.

Konkretus migracijos atvejis gali būti priskirtas įvairiems tipams (pvz., trumpalaikė nedeklaruota darbo migracija – trumpalaikis išvykimas į užsienį nelegaliam darbui ir pan.)⁹.

Tarptautinė migracija, kaip nurodo E. Siniavskaitė ir D. Andriušaitienė, gali būti skirstoma į ilgalaikę ir trumpalaikę. Ilgalaikė migracija yra tada, kai buvimo užsienyje laikotarpis yra bent vieneri metai, o trumpalaikė tarptautinė migracija apibūdinama kaip laikinas buvimas

⁷ Valavičienė N. Tarptautinė migracija struktūrinimo teorijos požiūriu. Socialinis darbas. 2013, 12(2). P. 253.

⁸ Ten pat. P. 257.

⁹ Siniavskaitė E., Andriušaitienė D. Lietuvos jaunimo migracinių nuostatų tyrimas. Verslas XXI amžiuje. 2015. 7(2). P. 212.

užsienio šalyje, trunkantis nuo trijų mėnesių iki vienerių metų. Ilgalaikė migracija, pasak minėtų autorių, yra daug žalingesnė nei trumpalaikė emigracija, nes didžioji dalis išvykusių nebegrįžta į gimtinę, todėl yra prarandamos lėšos, kurios buvo investuojamos į žmogaus išsilavinimą ir tuo pačiu prarandamas specialistas. O trumpalaikę emigraciją galima vertinti kaip išsigelbėjimą sunkiu ekonominiu laikotarpiu¹⁰.

Nėra vieningos migracijos teorijos, atspindinčios visus migracijos problemų lauko aspektus. Ž. Martinaičio ir D. Žvalionytės teigimu, viena dažniausių tiek Lietuvos, tiek užsienio tyrimuose taikomų teorijų, aiškinančių tarptautinę migraciją, yra vadinamasis neoklasikinis „stūmos ir traukos“ modelis (1 paveikslas).

1 paveikslas. Migraciją skatinantys veiksniai.

Šaltinis: Migracijos tendencijos Viduržemio jūros regione: žvilgsnis iš arčiau. Prieiga per internetą: <http://eurohouse.lt/wp-content/uploads/2015/12/Naujienlaskis-2015-12-16.pdf>. [žiūrėta 2019-04-12].

Šio modelio centre yra racionalus individas, kuris nuolat skaičiuoja migracijos naudą ir nuostolius. Juos sudaro atskirų šalių dabarties ir prognozuojamos ateities sąlygos: tėvynėje veikia stūmimo veiksniai, o užsienio šalyse - traukos. Įvertinęs šiuos stūmimo ir traukos veiksnius racionalus individas sprendžia, ar emigracijos nauda viršija nuostolius. Taip vidutiniu / ilguoju

¹⁰ Siniavskaitė E., Andriušaitienė D. Lietuvos jaunimo migracinių nuostatų tyrimas. Verslas XXI amžiuje. 2015. 7(2). P. 213.

laikotarpiu susidaro migracijos pusiausvyra, t. y. tie, kuriems emigracijos nauda yra didesnė už nuostolius, emigruoja, o tie, kuriems nuostoliai dėl emigracijos pasirodo pernelyg dideli, lieka¹¹.

Mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad tarptautinį asmenų judėjimą veikia įvairūs veiksniai (asmeninės individo savybės, politiniai, demografiniai, geografiniai ir kitokio pobūdžio veiksniai), tačiau pagrindine priežastimi gali būti įvardijami ekonominiai motyvai. Nepaisant visų priežasčių paskutinis ir reikšmingiausias migraciją nulemiantis veiksnys yra konkretaus asmens asmeninis apsisprendimas, kurį lemia jį asmeniškai įtakančios priežastys.

1 lentelė. Migracijos teorijų analizė

Teorija	Apibūdinimas
Neoklasikinė ekonomikos teorija	Migraciją veikia „stūmimo“ ir „traukos“ jėgos. Pagrindinis makroekonominis migracijos veiksnys – darbo jėgos paklausos ir pasiūlos skirtumai tarptautinėse rinkose, migracijos priežastis – skirtingas darbo užmokestis skirtingose valstybėse
Naujoji migracijos ekonomikos teorija	Migracija – tai šeimos strategija diversifikuoti pajamų šaltinius, minimizuoti riziką bei išvengti kreditavimo barjerų
Dviejų darbo rinkų teorija	Valstybėje egzistuoja dvi darbo rinkos: vietiniams gyventojams skirta darbo rinka, suteikianti dideles pajamas, ir pavojingų, mažai mokamų darbų, kuriuos paprastai dirba imigrantai, rinka
Migracijos tinklo teorija	Migracija – save generuojantis veiksnys. Emigrantai suteikia informaciją apie darbo rinkos situaciją, įsidarbinimo, atlyginimo, apgyvendinimo galimybes kitiems
Migracijos sistemų teorija	Migraciją – makro- ir mikrostruktūrų dviejose teritorijose sąveikos rezultatas. Makrostruktūromis laikomi instituciniai veiksniai, mikro- struktūros – pačių emigrantų įsitikinimai, patirtys, tinklai
Pasaulio sistemų teorija	Emigraciją lemia darbo jėgos judėjimas iš periferijos į centrą

Šaltinis: Damulienė A. Migracijos problema Lietuvoje ir jos įtaka šalies ekonomikai. Business Systems and Economics. 2013. 3(1). P. 109.

Pasak V. Kumpikaitės ir I. Žičkutės, atlikus migracijos teorijų analizę buvo išskirti tokie migracijai įtaką darantys veiksniai, kaip darbo užmokesčio skirtumai bei pajamų nelygybė, šalies ekonominio išsivystymo lygis, produktų kainų politika, prekybos sąlygos, neproporcingas darbo jėgos pasiskirstymas tarp sektorių, naujų darbo vietų kūrimo ir įdarbinimo skatinimas, nedarbo lygis, mokesčių sistema, mokslas ir švietimo sistema, įsidarbinimo galimybės, gyvenimo

¹¹ Martinaitis Ž, Žvalionytė D. Emigracija iš Lietuvos: ką žinome, ko nežinome ir ką turėtume žinoti? <https://it.lrytas.lt/visata/2008/04/08/news/emigracija-is-lietuvos-ka-zinome-ko-nezinome-ir-ka-turetume-zinoti--5910901/> [žiūrėta 2019-04-12].

sąlygos, kultūros centrų pasiekiamumas, socialinės sąlygos, sveikatos priežiūros lygis, aplinkos sąlygos, migracijos tinklai, ekonomikos ciklai bei investicijos¹².

2 lentelė. Migracijos priežasčių klasifikavimas

Priverstinės migracijos priežastys	Savanoriškos migracijos priežastys	Savanoriškos migracijos kliūtys
1. Religinis persekiojimas (žydų, pirmųjų anglų kolonistų Amerikoje) 2. Karai bei ginkluoti konfliktai 3. Politinis persekiojimas 4. Vergovė, priverstiniai darbai 5. Maisto trūkumas 6. Stichinės nelaimės: potvyniai, žemės drebėjimai, ugnikalnių išsiveržimai 7. Ekologinės nelaimės	1. Darbo pasiūla 2. Didesni atlyginimai ir mažesni mokesčiai 3. Naujų žemių panaudojimas 4. Teritorinė ekspansija 5. Prekyba ir ekonominė ekspansija 6. Socialinės garantijos ir paslaugos	1. Migracijos kontrolė ir ribojimas 2. Lėšų migracijai stoka 3. Nepakankama kvalifikacija ir išsilavinimas 4. Žinių apie teises, prievoles, galimybes naujoje vietoje stoka 5. Ligos 6. Šeimyninės aplinkybės

Šaltinis: Prakapienė D., Demografijos pagrindai, Kaunas. 2007, P. 107.

Visgi daugelis autorių pripažįsta, jog neįmanoma įvardyti visų migracijos veiksnių, nes atskiri asmenys nevienodai vertina tas pačias išorines aplinkybes bei veiksnius. Kaip teigia I. Naulickaitė ir B. Melnikas, ne tik neįmanoma identifikuoti visų migraciją lemiančių veiksnių, bet taip pat nėra vienintelės ir galutinės šių veiksnių klasifikacijos¹³. Be to, minėtų autorių teigimu, migrantai šiuo metu yra daug geriau informuoti apie galimybes kitur, nei anksčiau, piniginės ir nepiniginės migracijos sąnaudos tapo mažesnės, buvo sumažinti instituciniai migracijos barjerai, ypač aukštos kvalifikacijos ir laikinų migrantų atveju, taip pat didesnė tapo pasaulinė ekonominė integracija, sumažėjo realios kelionių ir komunikacijos išlaidos¹⁴. Labai tikėtina, kad dėl šių pokyčių tarptautinės migracijos srautai ateityje ir dar labiau didės.

Tyrinėdami tarptautinės migracijos reiškinio ypatumus, antropologai, demografai, ekonomistai, istorikai, sociologai ir politologai naudoja skirtingas analizės prieigas. Antropologija analizuoja migrantų socialinius tinklus, tinklines ir transnacionalines visuomenes, stebi socialinę bei kultūrinę kaitą. Ekonomistai akcentuoja ekonominius „stūmimo“ ir „traukos“ veiksnius, istorikai analizuoja istorines migrantų patirtis; sociologai – visuomenės ir žmogiškojo kapitalo svarbą,

¹² Kumpikaitė V., Žičkutė I. Emigracijai įtaką darančių veiksnių analizė. Economics And Management. 2012, Nr. 17(2). P. 745.

¹³ Naulickaitė I., Melnikas B. Emigracijos iš Lietuvos procesai ekonomikos globalizacijos sąlygomis. Verslas XXI amžiuje. 2015. Nr. 7(2). P. 227.

¹⁴ Ten pat. P. 228.

tarptautinio mobilumo priežastis ir migrantų inkorporaciją. Demografai analizuoja populiacijų kaitą gimstamumo, mirtingumo, migracijos ir kitų demografinių procesų perspektyvoje. Politikos mokslai tiria valstybės įgyvendinamus migracijos reguliavimo ir migrantų inkorporacijos mechanizmus, ryšį tarp migracijos, tarptautinių santykių raidos ir nacionalinio saugumo¹⁵. Būtent migracijos ir nacionalinio saugumo ryšys bus analizuojamas tolesniuose skyriuose.

1.2. Migracijos politika ir nacionalinis saugumas

Migracija tampa visuotiniu iššūkiu; jos apimtis ir galimos pasekmės gali sukelti rimtą grėsmę bet kurios valstybės tarptautiniam stabilumui ir tvariam vystymuisi¹⁶. Migracijos procesas valstybės mastu tradiciškai susijęs su gyventojų didėjimu arba mažėjimu bei su tuo susijusiomis problemomis.

Vienas iš įtakingiausių tarptautinių santykių teoretikų H. J. Morgenthau gyventojų skaičių įvardija kaip vieną iš pagrindinių nacionalinės galios veiksnių. Neturėdama pakankamai gyventojų valstybė neturės užtekčiai darbo jėgos, kuri galėtų kurti materialinę bazę ir bendrą vidaus produktą. Pasak autoriaus, santykinis valstybės žmogiškųjų išteklių sumažėjimas tarptautinėje arenoje reikš bendrą nacionalinės galios nuosmukį, o žymus padidėjimas tokiomis pat sąlygomis reikš augančią nacionalinę stiprybę¹⁷. Nacionalinė valstybės stiprybė tiesiogiai susijusi su jos saugumu. S. Vaitekūno ir E. Stefanenkovo nuomone, žmogiškieji ištekliai visada buvo svarbūs valstybių ir tautų naudai, nuo jų skaičiaus ir nuo jų kokybinių požymių priklauso valstybės raida, jos vieta pasaulio politinėje ir ūkinėje sistemose, pačios valstybės saugumas¹⁸.

Nacionalinio saugumo sąvokas skirtinguose moksliniuose literatūros šaltiniuose autoriai apibūdina įvairiai. Trečiojoje lentelėje pateikiamos trijų autorių sampratos, kuriose nacionalinis saugumas apibūdinamas kaip sugebėjimas išsaugoti savo nepriklausomą identitetą, sugebėjimas apsaugoti save nuo karinio užpuolimo ir galimybę pasipriešinti agresijai iš užsienio.

¹⁵ Žibas K. Kinų ir turkų imigrantai Lietuvoje. 2014. P. 18.

¹⁶ Korganova S. ir kiti. The Impact of Migration Processes on the National Security of Kazakhstan. International Journal of Enviromental & Science Education. 2016. N. 11, P. 4827.

¹⁷ Morgenthau H. J. Politika tarp valstybių, kova dėl galios ir taikos. Vilnius, 2011. P. 160.

¹⁸ Vaitekūnas S., Stefanenkova E. Lietuvos žmogiškųjų išteklių geoekonominė struktūra. 2011. Tiltai. 1. P. 11.

3 lentelė. Nacionalinio saugumo sampratos.

Eil. Nr.	Samprata	Šaltinis
1.	Nacionalinis saugumas – tai valstybių sugebėjimas išsaugoti savo nepriklausomą identitetą ir funkcinį integralumą prieš pakitimų jėgas, kurias laiko priešiškomis.	B. Buzan, J. Baylis, S. Smith, 2001:255
2.	Nacionalinis saugumas politikos sritis, kurioje nepriklausoma valstybė saugo save nuo užsienio karinio užpuolimo arba nuo tokios perspektyvos.	M. Seward, 1995:870.
3.	Nacionalinis saugumas gali būti apibrėžiamas kaip sugebėjimas pasipriešinti agresijai iš užsienio.	G. Luiciani, B. Buzan, 1997:50.

Šaltinis: Jurėnienė V., Bleizgytė L. Kultūros svarba užtikrinant valstybės saugumą. Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka. 2017 (18). P. 23.

B. Buzan knygoje „Žmonės, valstybė ir baimė: tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo karo“ pereita nuo siauro, karinio, požiūrio prie platesnio požiūrio į saugumą. Pasak D. Jakniūnaitės, Lietuvoje ši knyga buvo ne tik pirmieji saugumo studijų teoriniai pagrindai, bet ir paskata pradėti inovatyvius sektorinius saugumo tyrimus¹⁹. Saugumas gali būti traktuojamas įvairiausiais aspektais, todėl B. Buzan skiria penkis saugumo sektorius:

- Politinis saugumas – susijęs su valstybės politiniu stabilumu, valdymo sistema ir ideologija.
- Karinis saugumas – susijęs su valstybės armijos puolamosiomis ir gynybinėmis galimybėmis, valstybių sugebėjimu numatyti viena kitos strateginius tikslus.
- Ekonominis saugumas apima gebėjimą gauti ir naudotis resursais, finansais, rinkomis, gebėjimas išlaikyti priimtina gerovės ir valstybės galios lygį.
- Socialinį saugumą įtakoja šalies kultūra, papročiai, religija, nacionalinis identitetas, jo išsaugojimas.
- Ekologinį saugumą lemia ekologinė situacija valstybėje, jis apima lokalinės ir visos biosferos išlaikymą ir saugojimą²⁰.

Pasak D. Jakniūnaitės, tradicine saugumo samprata laikomas siauras, karinis požiūris į saugumą, (...) Manoma, kad toks požiūris šiuolaikinėje pasaulio politikoje nebetinkamas, nes keičiasi grėsmių pobūdis, riba tarp vidinių ir išorinių grėsmių vis labiau nyksta ir pati valstybė gali tapti grėsme saugumui²¹. Kaip teigia S. Šiliauskas, XXI a. akivaizdu, kad tradicinės grėsmių ir

¹⁹ Jakniūnaitė D. Kritinės saugumo studijos XXI amžiuje: kur kreipti Lietuvos saugumo politikos tyrimus? Lietuvos metinė strateginė apžvalga. 2013-2014. 12 t. P. 32.

²⁰ Buzan B. Žmonės, valstybės ir baimė. Vilnius. 1997. P. 161–181.

²¹ Jakniūnaitė D. Kritinės saugumo studijos XXI amžiuje: kur kreipti Lietuvos saugumo politikos tyrimus? Lietuvos metinė strateginė apžvalga. 2013-2014. 12 t. P. 34.

saugumo sampratos nebeišsitenka penkiuose saugumo sektoriuose²². E. Vareikis taip pat akcentuoja, jog XX a. pabaigoje pasikeitė saugumo prioritetai: karinius – politinius saugumo aspektus pakeitė nekarinio saugumo faktoriai, kuriuos autorius skirsto į šias grupes: biologiniai – ekologiniai, civilizaciniai ir demografiniai faktoriai. Kai kuriose šalyse, pasak E. Vareikio, migrantai iš esmės keičia ekonomines ir kultūrinės sanklodos. Migracija gali būti ne tik nežaboto gimstamumo, ekonominės gerovės ar ekonominės katastrofos pasekmė, - ją stiprina karo pabėgėliai, savo ekonomikos galimybėmis nusivylę asmenys²³.

Remiantis B. Buzan pateiktu saugumo sektorių klasifikavimu ir kitų autorių tyrimais, galima daryti prielaidą, jog migracija tiesiogiai veikia politinį, karinį, ekonominį bei socialinį saugumo sektorius. Kitaip sakant, mažėjantis gyventojų skaičius šalyje įtakoja visus minėtus sektorius išskyrus ekologinį, kurį mažėjantis gyventojų skaičius galimai veiktų teigiamai.

Nacionalinis saugumas turėtų būti interpretuojamas žvelgiant į saugumą kaip į visumą. Migracijos procesai, o ypač smarkiai viršijantys tam tikras normos ribas, gali būti vienas iš kertinių valstybės saugumą įtakančių veiksnių.

²² Šiliauskas. S. Gerovės saugumizavimas postdemokratijos kontekste. Gerovės ir saugumas XXI amžiuje: posdemokratijos kontekstai. Klaipėda. 2018. P. 84.

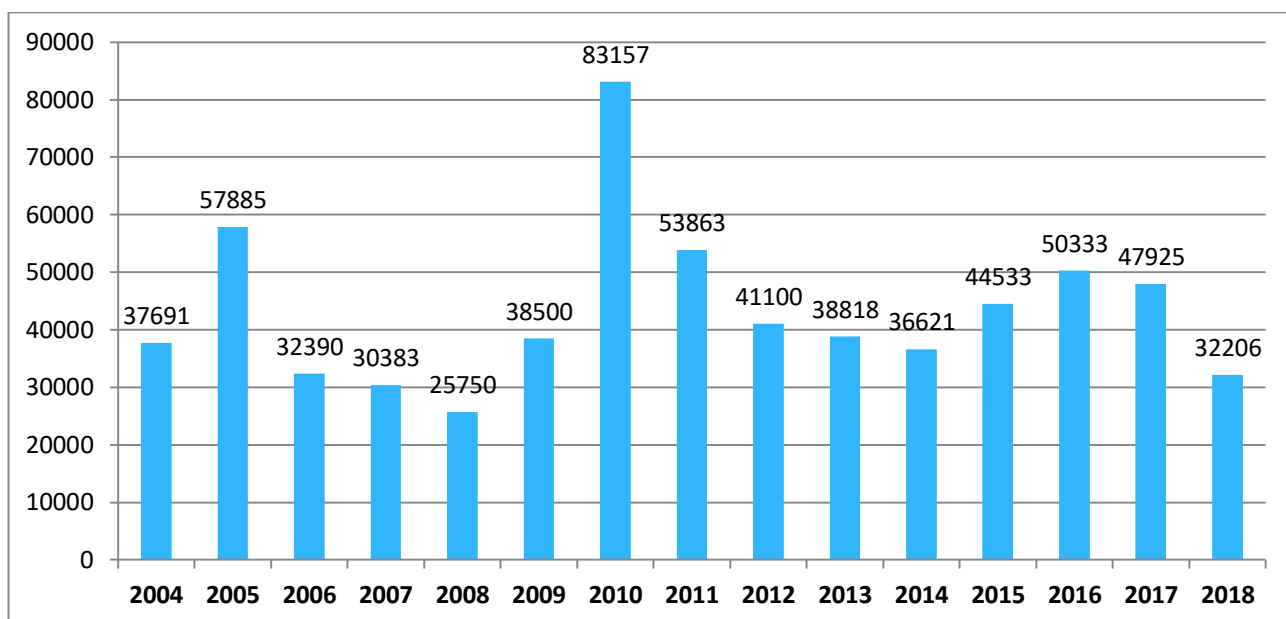
²³ Vareikis E. Tarptautinis ir nacionalinis saugumas. Kaunas. 2005. P. 197.

II. LIETUVOS GYVENTOJŲ EMIGRACIJA

2.1. Lietuvos gyventojų emigracijos apžvalga

Anot E. Barcevičiaus ir D. Žvalionytės, beveik visi šalies gyventojai asmeniškai pažįsta bent vieną emigrantą²⁴. Lietuvos statistikos departamento skelbiamais duomenimis²⁵, Lietuvos bendrasis emigracijos rodiklis yra vienas didžiausių Europos Sąjungoje – 2018 m. šis rodiklis siekė 11,5 vienam tūkst. gyventojų. Per pastaruosius dešimt metų (nuo 2009 iki 2018 m.) emigravo 171,96 tūkst. Lietuvos gyventojų. Pasak migracijos eksperto D. Paukštės, šalis turi susirūpinti tuomet, kai emigracija viršija 3 proc. lygį²⁶. Lietuvoje šis lygis siekia 16-17 proc. – viršijama net 5-6 kartus normalios emigracijos ribos.

2 paveikslas. Emigracijos iš Lietuvos masto dinamika 2004-2018 m.

Sudaryta autorės, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis. Prieiga per internetą: https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=7ae84706-e252-40de-85d8-35baecbbb038#.

Kaip matyti iš pateikto 2 paveikslo, emigrantų iš Lietuvos skaičius kito gana netolygiai. Emigrantų skaičius reikšmingiausiai didėjo 2005, 2010 - 2011 bei 2015 - 2017 metų laikotarpiais.

²⁴ Barcevičius E., Žvalionytė D. Užburtas ratas? Lietuvos gyventojų grįžtamoji ir pakartotinė migracija. 2012. P. 273.

²⁵ Lietuvos statistikos departamentas. 2019. Tarptautinės migracijos srautai. Prieiga per internetą: https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=7ae84706-e252-40de-85d8-35baecbbb038# [žiūrėta 2019-04-07].

²⁶ Levickaitė R. ir kiti. Lietuvių emigracija: baisu ne jos mastai, bet nutautėjimas. Prieiga per internetą: http://www.technologijos.lt/n/zmoniu_pasaulis/redakcijos_akiratis/S-25403/straipsnis/Lietuviu-emigracija:-baisu-ne-jos-mastai-bet-nutautejimas [žiūrėta 2019-04-29].

Vertinant emigracijos iš Lietuvos mastą, 2005 metų laikotarpiu pastebimas emigracijos padidėjimas, kurį galėjo įtakoti Lietuvos įstojimas į Europos Sąjungą 2004 m., kuomet įsigaliojo laisvas asmenų judėjimas ir trys iš penkiolikos tuo metu Europos Sąjungai priklausiusių valstybių narių – Airija, Jungtinė Karalystė, Švedija (o taip pat ir Norvegija) – atvėrė savo darbo rinkas. Nustatyta, kad per pirmuosius ketverius šalies narystės Europos Sąjungos metus iš Lietuvos emigravo dvigubai daugiau asmenų, lyginant su tokiu pačiu metų laikotarpiu iki prisijungimo prie Europos Sąjungos. 2006 m., lyginant su 2005 m., emigracijos apimtys sumažėjo ir ši emigrantų skaičiaus sumažėjimą galimai lėmė gerėjanti šalies ekonominė situacija, sumažėjęs nedarbo lygis, augantis BVP bei darbo užmokestis. Tačiau nuo 2008 m. vėl pradėjęs augti emigrantų iš Lietuvos skaičius 2010 m. pasiekė aukščiausią ribą – per 2010 metus iš Lietuvos išvyko 83 157 asmenys. Tokį reiškinį būtų galima paaiškinti 2008 m. prasidėjusia pasauline ekonomikos ir finansų krize, dėl kurios gyventojai išvyko ieškoti geresnių ekonominių sąlygų. 2010 m. Lietuvoje buvo užfiksuotas didžiausias vidutinis metinis nedarbo lygis, siekęs net 18 proc²⁷. Vis dėlto, itin didelį emigrantų iš Lietuvos skaičių 2010 m. galėjo lemti ne tik minėta ekonominė krizė, bet taip pat ir įvesta prievolė nuolatiniams Lietuvos gyventojams mokėti privalomojo sveikatos draudimo (PSD) įmokas. Ši Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatyme nustatyta prievolė deklaruoti išvykimą paskatino ir anksčiau iš Lietuvos emigravusius asmenis. Nuo 2011 m. išvykusiųjų skaičius kito ne taip dinamiškai, tačiau emigracijos mastai išliko labai dideli. Toks didelis emigruojančių žmonių skaičius indikuoja egzistuojančias vidaus problemas valstybėje, kurios veikia kaip stūmos jėgos ir verčia žmones emigruoti iš šalies ir ieškoti palankesnių gyvenimo sąlygų tikslu valstybėje.

Pasak Ž. Martinaičio ir D. Žvalionytės, reikšmingiausias intensyvios emigracijos iš Lietuvos veiksnys yra blogesnės nei išsivysčiusiose Vakarų šalyse socialinės ekonominės sąlygos. Svarbiausia priežastis yra žemas darbo užmokesčio lygis. Pasak autorių, tokį ekonomiškai pagrįstą emigracijos aiškinimą pateikia visi iki šiol atlikti lietuvių emigracijos tyrimai²⁸. Tai patvirtina ir R. Rudžinskienės bei L. Paulauskaitės 2013 m. atliktos anketinės apklausos rezultatai: 57,6 proc. apklausoje dalyvavusių emigrantų teigė, kad sprendimą emigruoti daugiausia lėmė ekonominiai motyvai, t. y. mažas darbo užmokestis, didelis nedarbas Lietuvoje²⁹. Mokslininkai O. Hart ir B. Holmstrom nurodo, jog didžiulė socialinė nelygybė, ypač sumenkęs pasitikėjimas savo valstybe ir jos institucijomis yra tie esminiai veiksniai, kurie sulaužo visuomeninį susitarimą, ir dalį gyventojų,

²⁷ Lietuvos statistikos departamentas. 2019. Tarptautinės migracijos srautai. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=7ae84706-e252-40de-85d8-35baecbbb038#/> [žiūrėta 2019-04-07].

²⁸ Martinaitis Ž, Žvalionytė D. Emigracija iš Lietuvos: ką žinome, ko nežinome ir ką turėtume žinoti? <https://it.lrytas.lt/visata/2008/04/08/news/emigracija-is-lietuvos-ka-zinome-ko-nezinome-ir-ka-turetume-zinoti--5910901/> [žiūrėta 2019-04-12].

²⁹ Rudžinskienė R., Paulauskaitė L. Lietuvos gyventojų emigracijos priežastys ir padariniai šalies ekonomikai. Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika. 2014. Nr. 8. P. 76.

tapusių „svetimšaliais piliečių tarpe“ priverčia išvykti svetur. Tokia yra nepasitikėjimo ir nelygybės kaina³⁰.

2018 m. Lietuvos mokslininkai atliko tyrimą³¹, kurio metu buvo apklausta 1,5 tūkst. Lietuvos emigrantų, gyvenančių trijuose Europos regionuose – Skandinavijoje, D. Britanijoje ir P. Europoje. Apklaustųjų buvo prašoma nurodyti tris svarbiausias išvykimo priežastis. Pagal populiariausius atsakymus išryškėjo trys pagrindinės emigrantų grupės: siekiantys užsidirbti (56 proc. visų apklaustųjų), norintys išbandyti save (20,7 proc.) ir bėgantys nuo lietuviško valdymo (20,3 proc.). Pasak D. Genio - pirmoji grupė yra ekonominiai migrantai – kai vykstama su tikslu užsidirbti. Antroji – išvykimas dėl saviraiškos, žmonės, kuriems svarbu realizuoti save. Tuo tarpu trečioji yra protesto grupė – išvykstantys ne todėl, kad nori, o todėl, kad reikia: dėl nepasitenkinimo valdžia, santykio su darbdaviais ar valstybe, žemų atlyginimų ir t. t.³²

Kaip vieną iš emigracijos priežasčių kai kurie mokslininkai nurodo nepalankią ir neefektyvią švietimo reformą. Pasak V. Radžvilo, Lietuva yra viena iš tų retų šalių, kur studentai priversti imti didžiules studijų paskolas su milžiniškais procentais. Ir jau visai unikali tuo, kad paskolos turi būti pradedamos grąžinti vos baigus studijas, o procentai mokami dar studijuojant³³. Todėl, pasak minėto autoriaus, nereikia stebėtis, kad didėja bėgančių iš Tėvynės studijuoti svetur jaunų žmonių srautas. Šį procesą V. Radžvilas netgi pavadino tobulai veikiančia protų išsiurbimo iš šalies mašina³⁴. Ekonomistas N. Mačiulis taip pat teigia, jog aukštojo mokslo sistema Lietuvoje tapo labai brangi ir labai neefektyvi ir šią problemą įvardija kaip vieną svarbiausių valstybėje³⁵. Lietuvoje švietimas tebelaikomas našta valstybei, o aukštos kvalifikacijos jaunų švietimo darbuotojų rengimas – pinigų švaistymu.

Pasak V. Laurėno, mūsų valstybės nesėkmių sąrašas įspūdingas: demokratinių teisių ir laisvių ekonominio aprūpinimo stoka, socialinio saugumo stygius, vartotojų teisių nepaisymas, „valdančiosios klasės“ korumpuotumas ir negebėjimas veiksmingai spręsti viešųjų problemų, kurti saugios valstybinės kaimynystės, reikalavimų demokratijai minimizavimas. Visa tai sukūrė dar vieną kaitos nesėkmę – didelės dalies Lietuvos gyventojų pasitraukimą iš Lietuvos³⁶.

³⁰ Smilga E., Laurinavičius Al., Laurinavičius A. Efektyvios strategijos: modernus teorinis požiūris ir emigracijos problemų sprendimas. Viešasis administravimas. 2017. Nr. 1-2. P. 25.

³¹ Genys D. ir kt. Tyrimas atskleidė, dėl ko emigruoja lietuviai. Prieiga per internetą: <https://www.vdu.lt/lt/tyrimas-atskleide-del-ko-emigruoja-lietuviai/> [žiūrėta 2019-10-08].

³² Ten pat.

³³ Radžvilas V. Kiek kartų gali atgimti tauta? 2019. P. 251.

³⁴ Ten pat. P. 251.

³⁵ N. Mačiulis: mūsų didžiausia bėda ne emigracija, mokesčių sistema ar korupcija, o švietimas. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2016-07-23-n-maciulis-musu-didziausia-beda-ne-emigracija-mokesciu-sistema-ar-korupcija-o-svietimas/146934> [žiūrėta 2019-10-10].

³⁶ Laurėnas V. Lietuvių tautos delokalizacijos trauma. Tiltai. 2015. 3. P. 15.

Be to, kaip teigia V. Laurėnas, tokio masto emigracijos bangą sukėlė, kaip ilgainiui ėmė aiškėti, ne tik ekonominės priežastys, bet ir žmogaus laisvių bei teisių nepaisymas, ypač darbo santykių srityje. Neretas emigrantas patvirtina, kad tiek jo išvykimo, tiek grįžimo į Lietuvą priežastys yra ne tik ekonominės, bet ir „žmogaus nuvertinimas“³⁷. Dar vienas socialinis emigracijos veiksnys – tai užsienyje gyvenantys draugai, giminės bei artimieji. Emigracija turi sinerginį poveikį ir ilgainiui patys emigrantai savo artimiesiems tampa traukiančiu veiksniu išvykti.

Kaip pastebi I. Gečienė – Janulionė, viena vertus, dideli emigracijos ir maži imigracijos mastai iš dalies yra dėl silpnos Lietuvos gerovės situacijos, kita vertus, tokie emigracijos ir imigracijos mastai nesudaro sąlygų gerovei stiprėti³⁸. Atsiduriama tarsi užburtame rate: dėl nepalankios šalies vidaus padėties gyventojai emigruoja, o emigruodami dar labiau silpnina valstybę.

2.2. Lietuvos Respublikos politika grįžtamosios emigracijos skatinimo kontekste

Siekiant suprasti migracijos kaip reiškinių mastą ir aktualumą, būtina išanalizuoti Lietuvos Respublikos strateginius teisės aktus, įvardijančius migraciją kaip problemą ir pateikiančius jos sprendimo būdus. Lietuvos nacionalinio saugumo apibrėžimas apima nacionalinį saugumo lygmenį ir iš esmės koncentruojasi ties valstybės politinio ir karinio gyvenimo sektoriais, t.y. ten, kur valstybės institucijos yra įsitvirtinusios stipriausiai. Tačiau pati nacionalinio saugumo samprata, išplėtotą Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatyme³⁹, apima ir kitas valstybės bei visuomenės gyvenimo sritis, t.y. ekonomiką, kultūrą, gamtosąaugą, demografiją, viešąją tvarką ir t.t. Lietuvos Respublikos Seimo patvirtintos ilgalaikės nacionalinio saugumo strategijos bei stiprinimo programos reflektuoja tas mūsų šalies problemas, kurios yra suvokiamos kaip grėsmės tautos ir valstybės egzistencijos saugumui.

2002 m. priimtoje Lietuvos Nacionalinio saugumo strategijoje nurodyta, jog nekontroliuojama migracija yra iššūkis nacionaliniam saugumui, nors šiuo metu Lietuvos Respublika nėra pagrindinis migracijos srauto taikinis. Nevaldoma migracijos banga, galinti iškilti

³⁷ Laurėnas V. Lietuvių tautos delokalizacijos trauma. Tiltai. 2015. 3. P. 16.

³⁸ Gečienė-Janulionė I. Migracija ir gerovės valstybė: gerovės valstybės ir migracijos režimų sąsajos su migracijos srautais. Filosofija. Sociologija, 2018. 29(4). P. 303.

³⁹ Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.34169/HVFMcjkgSe> [žiūrėta 2019-04-22].

kaip regioninių konfliktų pasekmė, gali virsti destabilizuojančiu veiksniu visai Europai ir kartu sukelti pavojų Lietuvos Respublikos interesams⁴⁰. Galima teigti, jog 2002 m. migracijos mastai dar nekėlė didelio Vyriausybės susirūpinimo ir migracija labiau buvo įvardijama kaip numanoma, hipotetinė, o ne reali grėsmė nacionaliniam saugumui. Praėjus 15 metų situacija iš esmės pasikeitė. Lietuvos Respublikos Seimas 2017 m. patvirtino naujos redakcijos Nacionalinio saugumo strategiją⁴¹. Joje – keturiolika grėsmių, pavojų ir rizikos veiksnių, kuriems nacionalinį saugumą užtikrinančios institucijos turi skirti ypatingą dėmesį. Viena jų įvardijama kaip *demografinė krizė*. Demografinės krizės galimi padariniai įvardijami taip: mažėjantis Lietuvos gyventojų skaičius dėl mažo gimstamumo, visuomenės senėjimo ir vis dar didelio emigracijos masto kelia grėsmę ilgalaikiam Lietuvos socialiniam, ekonominiam ir politiniam stabilumui bei ūkio plėtrai. Užsitęsios neigiamos demografinės tendencijos mažina Lietuvos ekonominį potencialą, stabdo valstybės ūkio plėtrą ir trukdo siekti tvaraus ekonominio augimo ir gerovės⁴².

Reaguojant į įvardintą grėsmę minėtoje 2017 m. Nacionalinio saugumo strategijoje numatyti veiksmai, kuriais siekdama užtikrinti visuomenės socialinę raidą ir socialinę sanglaudą ir gerinti demografinę būklę, Lietuva Respublika:

1. sieks tolygios, tvarios ir į ekonominių ir socialinių skirtumų mažinimą orientuotos regionų plėtros, didins teritorinę sanglaudą regionuose, be kitų priemonių, veiksmingai panaudodama ir ES teikiamą paramą;

2. tobulins socialinės paramos ir socialinių paslaugų teikimo sistemą, orientuodamasi į socialinės atskirties mažinimą;

3. skatins grįžtamąją emigraciją, užtikrins valstybės ir užsienio lietuvių ryšį, siekdama, kad jie puoselėtų lietuviybę, išlaikytų politinius, ekonominius, pilietinius ir kultūrinius ryšius su Lietuva Respublika;

4. įgyvendins šeimai palankios aplinkos kūrimo priemones.

Remiantis 2017 m. Lietuvos migracijos politikos gairių įgyvendinimo ir migracijos procesų stebėsenos ataskaitos duomenimis⁴³, 2017 m. buvo vykdomos tokios užsienio Lietuvių įtraukimo programos: paremtos užsienio lietuvių veiklos 43 šalyse ir finansuoti 105 neformaliojo lituanistinio švietimo projektai, pritraukta 220 profesionalų į Lietuvą, skirta parama 150 užsienio lietuvių studentams studijuoti Lietuvoje, sudaryta galimybė 120 užsienio lietuvių vaikų atvykti į

⁴⁰ Nacionalinio saugumo strategija 2018 m. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2627131DA3D2> [žiūrėta 2019-04-22].

⁴¹ Nacionalinio saugumo strategija 2018 m. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2627131DA3D2> [žiūrėta 2019-04-22].

⁴² Ten pat.

⁴³ Lietuvos migracijos politika. Prieiga per internetą: https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Naudinga_informacija/IOM_design_v4.pdf [žiūrėta 2019-04-22].

vasaros stovyklas Lietuvoje. Siekiant skatinti grįžtamąją emigraciją buvo suteikta daugiau kaip 1000 asmeninių konsultacijų bei fiksuota daugiau nei 80 000 apsilankymų interneto svetainėje www.renkuosilietuva.lt. Paminėtina, jog šioje svetainėje skelbiama daug naudingos informacijos grįžtantiems ar atvykstantiems asmenims apie socialines išmokas, švietimą, sveikatos apsaugą, būsto įsigijimą ir pan. Taip pat pateikiami naujausi duomenys apie kiekvienos savivaldybės tam tikrus rodiklius, pvz. galima sužinoti gyventojų skaičių pasirinktoje savivaldybėje, nedarbo lygį, vidutinį darbo užmokestį atskaičius mokesčius, vidutinę gyvenamojo būsto 1 kv. m. kainą ir kt.

Reaguodama į vis daugiau nerimo keliančią demografinę šalies situaciją septynioliktoji Lietuvos Respublikos vyriausybė 2018 m. pristatė demografijos, migracijos ir integracijos politikos strategiją⁴⁴, kurioje siūlomi pokyčiai trijose srityse: šeimos politikoje, migracijos srautų valdyme bei vyresnio amžiaus žmonių integracijoje. Šioje strategijoje numatyti 5 uždaviniai kuriuos įgyvendinant laikotarpiu nuo 2018 iki 2030 metų bus siekiama reguliuoti migraciją Lietuvoje.

4 lentelė. 2018 m. demografijos, migracijos ir integracijos politikos strategijos santrauka.

PAGRINDINIS STRATEGIJOS TIKSLAS	UŽTIKRINTI TEIGIAMĄ GYVENTOJŲ SKAIČIAUS POKYTĮ IR PROPORCINGĄ GYVENTOJŲ AMŽIAUS STRUKTŪRĄ		
	ŠEIMA	MIGRACIJA	VYRESNIO AMŽIAUS ASMENYS
TIKSLAI	1. Kurti šeimai palankią aplinką	2. Užtikrinti valstybės poreikius atitinkantį migracijos srautų valdymą	3. Suteikti galimybių vyresnio amžiaus asmenims integruotis į visuomenę
	1.1. Sudaryti sąlygas šeimos nariams derinti profesinę veiklą ir šeimos pareigas	2.1. Skatinti grįžtamąją migraciją ir proporcingą, valstybės interesus atitinkantį užsienio šalių piliečių atvykimą, įgyvendinant pritraukimo, priėmimo, integracijos ir ryšio palaikymo politiką	3.1. Užtikrinti vyresnio amžiaus asmenų dalyvavimą socialiniame ir politiniame gyvenime
UŽDAVINIAI	1.2. Gerinti paslaugų šeimoms ir vaikams kokybę bei prieinamumą	2.2. Stiprinti ekonominę Lietuvos gyventojų gerovę	3.2. Užtikrinti vyresnio amžiaus asmenų dalyvavimą darbo rinkoje ir finansinį jų saugumą
	1.3. Sudaryti sąlygas lygioms vyrų ir moterų teisėms, pareigoms ir galimybėms viešojo gyvenimo srityje bei šeimoje užtikrinti	2.3. Stiprinti socialinį Lietuvos gyventojų saugumą ir jų psichologinę (emocinę) gerovę	3.3. Užtikrinti mokymosi visą gyvenimą galimybes
	1.4. Plėtoti finansines paskatas šeimoms, auginančioms vaikus		3.4. Pagerinti vyresnio amžiaus asmenų sveikatos priežiūros kokybę ir prieinamumą, siekiant mažinti jų sergamumą ir
	1.5. Plėsti būsto pasirinkimo		

⁴⁴ Demografijos, migracijos ir integracijos politikos strategija. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/fbb35e02c21811e883c7a8f929bfc500?jfwid=-35aaxldoi> [žiūrėta 2019-04-22].

	galimybes šeimoms, auginančioms vaikus	2.4. Stiprinti Lietuvos gyventojų susietumą su šalimi ir gyvenamąją aplinką	mirtingumą nuo pagrindinių neinfekcinių ligų bei dėl išorinių priežasčių
	1.6. Gerinti šeimos sveikatos būklę, didinant informuotumą šeimos sveikatos klausimais, mažinant sveikatai kylančias grėsmes	2.5. Vykdyti veiksmingą diasporos politiką	3.5. Stiprinti kartų santykius ir plėtoti savanorišką vyresnio amžiaus asmenų veiklą
	1.7. Ugdyti šeimos narių gebėjimus spręsti psichologines ir socialines problemas		

Šaltinis: Demografijos, migracijos ir integracijos politikos strategija. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/fbb35e02c21811e883c7a8f929bfc500?jfwid=-35aaxldoi>

Suplanuotais veiksmais siekiama, kad sumažėtų emigracija, didėtų grįžtamoji migracija, būtų labiau subalansuota trečiųjų šalių piliečių imigracija, augtų gimstamumas, didėtų vidutinė gyvenimo trukmė ir vyresnio amžiaus žmonių užimtumas, o amžiaus grupių pasiskirstymas visuomenėje taptų proporcingesnis. Iš viso veiklos plane numatyta beveik 90 priemonių, parengtų pagal ministerijų, nevyriausybinių organizacijų pasiūlymus ir papildytų aktyvių piliečių pastabomis, kurios turės padėti pasiekti numatytose srityse. Kadangi strategijos įgyvendinimo laikotarpis pakankamai ilgas – 12 metų, kol kas anksti vertinti jos įgyvendinimo galimybes, veiksmingumą ir perspektyvas.

Pasak B. Buzano, saugumas yra integralus, nedalomas ir kompleksiškas reiškiny⁴⁵. Tačiau negalima daryti išvados, kad nacionalinio saugumo problemos turi būti sprendžiamos tik valstybiniu lygmeniu, neatsižvelgus į individualų, sisteminių ar regioninį lygmenį, atvirkščiai, nacionalinis saugumas labai stipriai priklauso nuo tarptautinės dinamikos, todėl išorinės grėsmės dažniausiai bus pagrindinis nacionalinio saugumo problemos elementas⁴⁶.

2018 m. Nacionalinio saugumo strategijoje taip pat kaip vienas iš pavojų Lietuvos nacionaliniam saugumui išskirtas nestabilumas regione ir pasaulyje – konfliktai, kylantys už NATO ir ES ribų esančiose valstybėse, kurių politinė valdžia ir institucijos yra neatsparios išorės spaudimui ir nepajėgios užtikrinti veiksmingos teritorijos kontrolės ir gyventojų saugumo, spręsti ekonominių, socialinių ir klimato kaitos keliamų problemų⁴⁷. Šie konfliktai, sukeldami didelio masto migraciją, humanitarines krizes, skatindami terorizmą, organizuotą nusikalstamumą, trikdydami strategiškai svarbių išteklių tiekimą, gali turėti neigiamų padarinių tiek regiono valstybėms, tiek platesnei tarptautinei bendruomenei. Strategijoje nurodyta, jog Lietuvos

⁴⁵ Buzan. B. Žmonės, valstybės ir baimė: tarptautinio saugumo studijos po šaltojo karo. Vilnius. 1991. P. 61.

⁴⁶ Ten pat. P. 61.

⁴⁷ Nacionalinio saugumo strategija 2018 m. Prieiga per internetą: <https://www.etar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2627131DA3D2/LLwfQepmnd> [žiūrėta 2019-04-24].

Respublika, įgyvendindama ilgojo ir vidutinio laikotarpių uždavinius, remis ES migracijos ir prieglobsčio politiką, rūpindamasi, kad regioninių konfliktų ir kitų veiksnių sukelta migracijos ir pabėgėlių krizė nepažeistų ES vienybės ir stabilumo, užtikrins patikimą ES išorės sienos (Lietuvos Respublikos dalies) apsaugą ir stiprins neteisėtos migracijos prevenciją ir kontrolę, palaikys nuolatinę parengtą laikinai atnaujinti kontrolę prie ES vidaus sienos.

III. MIGRACIJOS KELIAMOS GRĖSMĖS LIETUVOS NACIONALINIAM SAUGUMUI

3.1. Emigracijos poveikis Lietuvos nacionaliniam saugumui

A. Juozaitis apie nevaldomus emigracijos mastus rašė taip: skaičiuojant atvirai, ne statistiškai, pernai (2017 m.) 150 000 žmonių Lietuva neteko. Joks pasaulinis karas tiek mūsų per metus nebuvo išskirtęs. Vadinasi, genocidas⁴⁸. V. Radžvilo teigimu, jau neįmanoma pabėgti nuo niūrios tiesos, kad du dešimtmečius Lietuvoje truncančių „reformų“ padarinys yra milžiniško masto emigracija – mūsų istorijoje dar neregėtas fizinis tautos nykimas, koks yra buvęs nebent maro protrūkių tarpsniais⁴⁹. Pasak minėto autoriaus, visus Europos rekordus mušanti emigracija seniai nebėra tik ekonominė ir socialinė problema, bet tampa egzistenciniu iššūkiu – tautos išlikimo klausimu⁵⁰. Tuo tarpu V. Laurėnas teigia, jog „geltonoji“ žiniasklaida jau formuluoja alternatyvą emigracijos terminui, vadindama procesą evakuacija⁵¹.

Taip emigracijos padarinius Lietuvai įvardija L. Šimanskienė ir J. Paužuolienė: dažniausiai baiminamasi nutautėjimo, jaunų žmonių išvykimo, nes ne tik nesurankami mokesčiai į šalies biudžetą šiuo metu, bet tai gali tapti našta išmokant pensijas pagyvenusiems žmonėms vėliau, be to, prarandama darbinga jaunų žmonių karta dabartinėse organizacijose. Problemų kyla ir su šeimomis: padidėjęs skyrybų skaičius, be tėvų meilės ir priežiūros palikti vaikai, ligoti tėvai, mažėja vaikų gimstamumas⁵². Migracija neigiamai veikia šalies demografinę situaciją, mažina darbo išteklius ir stiprina Lietuvos visuomenės senėjimo tendenciją.

R. Rudžinskienė ir L. Paulauskaitė nurodo penkias pagrindines sritis, kuriose pasireiškia migracijos poveikis Lietuvos ekonomikai ir socialinei raidai, t. y. darbo rinka, sukuriamas produktas (BVP), pinigų srautai, ekonomikos modeliavimas ir demografiniai pokyčiai.⁵³ Z. Lydeka bei V. Bradauskas nurodo, jog emigracija laikoma aktualia valstybės ekonomikos augimo, demografinio vystymosi, tautinės tapatybės išlaikymo ir jos perdavimo ateities

⁴⁸ Juozaitis A. Tėvynės tuštėjimo metas. 2000-2017 metai. Vilnius, 2018. P. 487.

⁴⁹ Radžvilas V. Kiek kartų gali atgimti tauta? Vilnius, 2018. P. 335.

⁵⁰ Ten pat. P. 335.

⁵¹ Laurėnas V. Lietuvių tautos delokalizacijos trauma. Tiltai. 2015. 3. P. 15.

⁵² Šimanskienė L., Paužuolienė J. Emigracija Lietuvoje: priežastys ir padariniai. Regional Formation And Development Studies. 2013. Nr. 1(9). P. 148.

⁵³ Rudžinskienė R., Paulauskaitė L. Lietuvos gyventojų emigracijos priežastys ir padariniai šalies ekonomikai. Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika. 2014. Nr. 8. P. 67.

kartoms problema⁵⁴. Būtent demografiniai pokyčiai, tiksliau – demografinė krizė dažniausiai mokslininkų yra tiesiogiai siejama su emigracijos iš Lietuvos procesais. Gyventojų amžiaus struktūros pakitimai veikia daugelį visuomenės, ekonomikos ir aplinkos aspektų.

3.1.1. Demografinis ir socialinis aspektai

Kadangi iš Lietuvos emigruoja santykinai jauni asmenys, šis emigracijos procesas dar labiau įtakoja visuomenės senėjimą. Pasak T. Ivanauskaitės, populiacijos senėjimas sukelia reikšmingų darbingo amžiaus ir senyvų žmonių santykio pasikeitimų. Didėjantis vyresniųjų skaičius verčia valstybę ieškoti vis daugiau išteklių, kaip patenkinti jų poreikius. Tačiau valstybei neišgalint aprūpinti, atsiranda skurdo problema. Didėjantis senyvo amžiaus žmonių skaičius, kaip teigiama mokslininkų darbuose, ateityje pareikalaus vis daugiau valstybės dėmesio ir paramos: sumažės įplaukos, o išlaidos pensijoms, sveikatos ir ilgalaikiai pagyvenusių žmonių priežiūrai padidės⁵⁵. Minėtos autorės teigimu, visa našta teks dirbančiajai kartai. Tokia padėtis taip pat gali dar labiau paskatinti jaunų žmonių migraciją tarp šalių, regionų, ieškant geresnių gyvenimo sąlygų⁵⁶. Remiantis šiais autorės teiginiais, galima daryti prielaidą, jog emigracijos pasekmės – mažas gimstamumas ir spartus visuomenės senėjimas - prives prie dar didesnės emigracijos kaip tolimesnio rezultato: dirbantieji, norėdami išlaikyti senąją kartą geresnių perspektyvų ieškos už Lietuvos sienų.

Anot S. Klimansko, gimstamumas Lietuvoje vis dar išlieka gana mažas: šalyje per metus gimsta maždaug 7 tūkstančiais mažiau žmonių nei miršta. Keturiems dirbantiesiems (iki 64 metų) tenka vienas pensijinio amžiaus asmuo, o 2060 metais prognozuojama, jog vienas pensininkas teks dviems dirbantiesiems. Akivaizdu, jog visuomenė senės: mažės kvalifikuotos darbo jėgos skaičius, pensijinio amžiaus žmonių daugės, o dirbantieji vis sunkiau galės išlaikyti ekonominį balansą⁵⁷. Esant tokiai situacijai socialinės sistemos apkrautumas taps labai didele problema šalies ekonomikai.

⁵⁴ Lydeka Z., Bradauskas V. Emigraciją sąlygojančių veiksnių vertinimas Baltijos valstybėse. Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai. 2015. 9/1. P. 41.

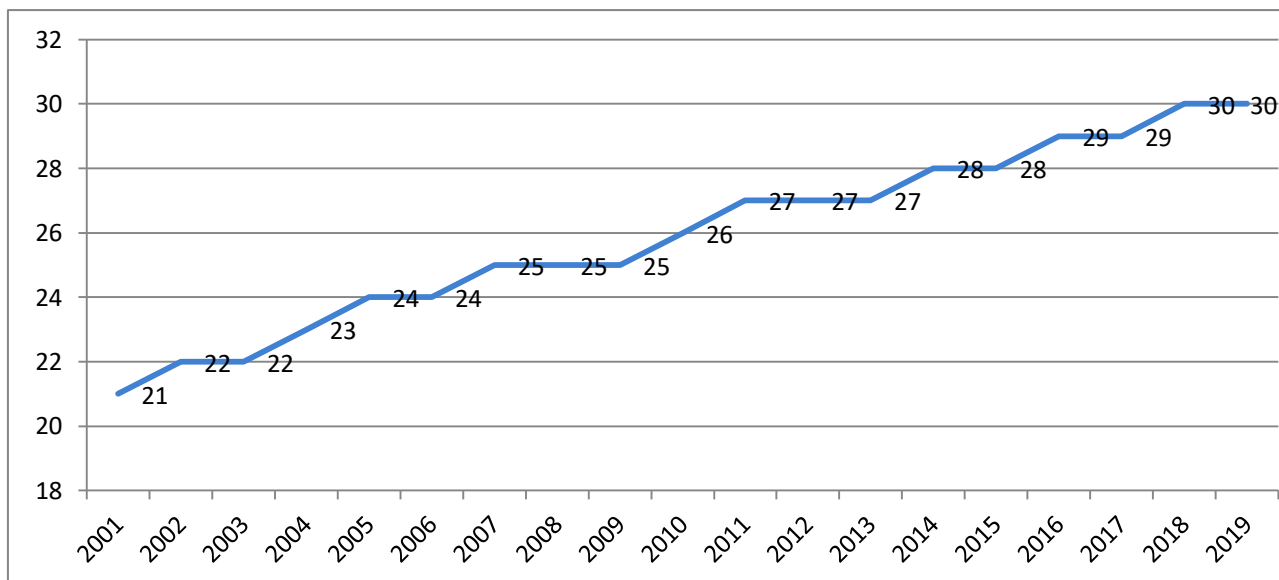
⁵⁵ Ivanauskaitė T. Demografinių veiksnių poveikis darniam vystymuisi. Informacijos mokslai. 2012. Nr. 62. P. 74.

⁵⁶ Ten pat. P. 75.

⁵⁷ Mažo gimstamumo ir visuomenės senėjimo problema: sprendimo būdas – šeimos institutą stiprinanti mokesčių politika. Prieiga per internetą: <http://apzvalga.eu/mazo-gimstamumo-ir-visuomenes-senejimo-problema-sprendimo-budas—seimos-instituta-stiprinanti-mokesciu-politika.html> [žiūrėta 2019-10-02].

Trečiame paveiksle matyti, jog 2001 m. 100-ui darbingų gyventojų tekdavo išlaikyti 21 vyresnio amžiaus gyventoją, ir šis skaičius nuolat augo iki 30 žmonių skaičiaus 2019 m.

3 paveikslas. Išlaikomo amžiaus pagyvenusių žmonių koeficientas. (65 metų ir vyresnio amžiaus žmonių skaičius, tenkantis šimtui 15–64 metų amžiaus gyventojų).

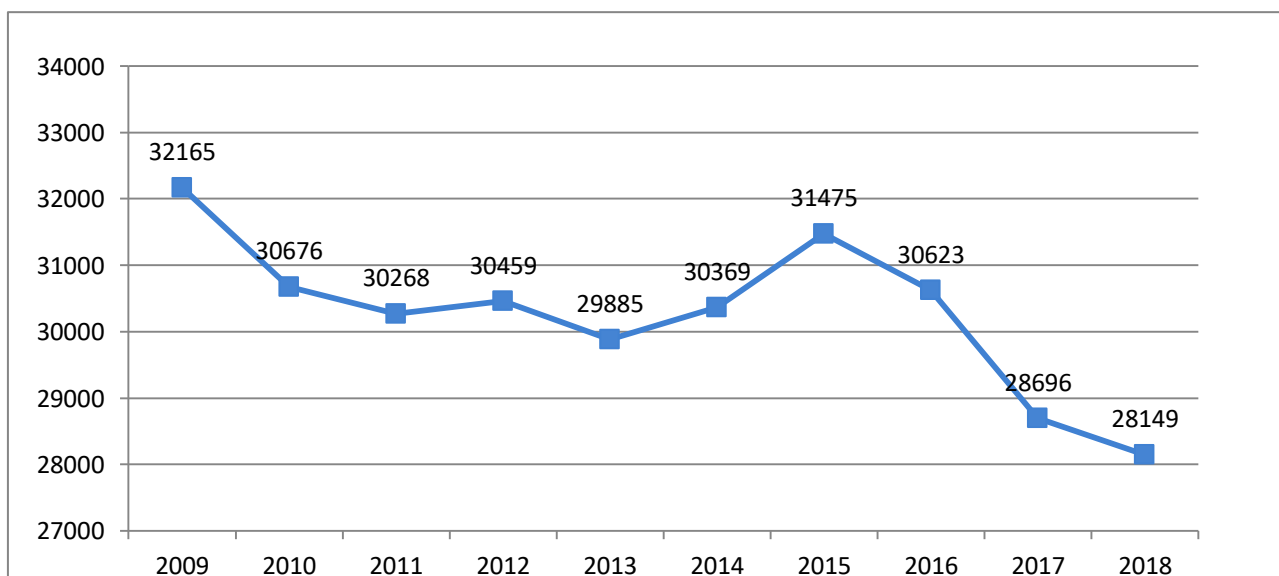

Sudaryta autorės, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis.

Šaltinis: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=53e99ff0-3b91-422f-a54e-09437d28c305#/>

Ketvirtame paveiksle matyti, kad nuo 2009 m. gimstamumas Lietuvoje nebesiekė 32 tūkst. gimusiųjų ribos, o nuo 2015 metų gimstamumas ėmė smarkiai mažėti, ir 2018 metais gimstamumo skaičius fiksuojamas kaip žemiausias analizuojamu laikotarpiu.

4 paveikslas. Gimusių vaikų skaičius Lietuvoje per metus.

Sudaryta autorės, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis.

Šaltinis: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=53e99ff0-3b91-422f-a54e-09437d28c305#/>

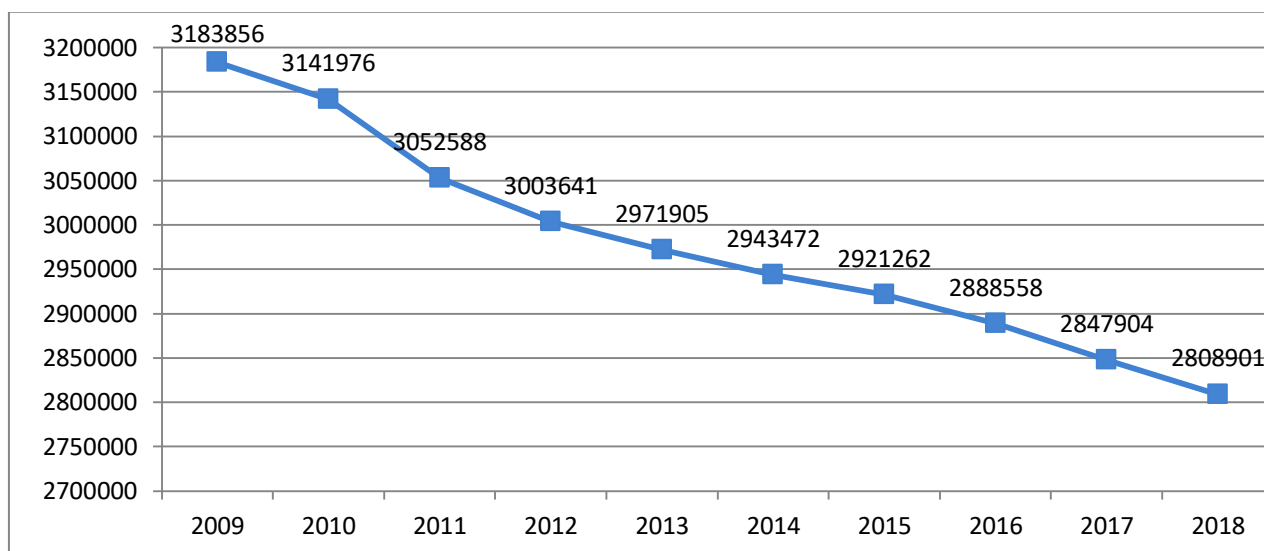
Kaip teigia A. Bučinskas, neadekvatūs sprendimai kuriant vaikystės politiką kelia grėsmę valstybės saugumui ne tik dėl dabartinės emigracijos masto, bet ir gresia visišku emigravusių gyventojų bei jų vaikų praradimu. Emigrantai dažnai atidėlioja savo grįžimą į Lietuvą dėl vaikų mokymosi tęstinumo sąlygų nebuvimo⁵⁸.

Lietuvoje emigracijos srautai ėmė augti nuo 2014 metų, todėl tikėtina, kad emigracija nulėmė gimstamumo mažėjimą. 2009 metais Lietuvą ištiko finansinė krizė, todėl visuomenės atžvilgiu buvo priimti ganėtinai nepalankūs teisės aktai: sumažinti vaiko auginimo atostogų išmokų dydžiai, 2015 metais įvestas euras baugino gyventojus ir nulėmė pakilusias kainas bei sumažėjusią perkamąją galią. Tai bene svarbiausia priežastis, paskatinusi staigų emigracijos augimo tempą.

Dauguma socialinių mokslų mokslininkų sutaria, kad pagrindinis valstybės turtas yra žmonės. H. Morgenthau gyventojų skaičių įvardija kaip vieną iš pagrindinių nacionalinės galios veiksnių. Neturėdama pakankamai gyventojų valstybė neturės užtektinai darbo jėgos, kuri galėtų kurti materialinę bazę ir bendrą vidaus produktą. Ženklus gyventojų skaičiaus sumažėjimas tarptautinėje arenoje reiškia bendrą nacionalinės galios nuosmukį⁵⁹.

Gyventojų skaičius Lietuvoje mažėja nuo pat 2009 metų (žr. 5 pav.). Gyventojų skaičius nuo 2009 metų iki 2018 metų sumažėjo beveik 12 proc.

5 paveikslas. Gyventojų skaičius Lietuvoje metų pradžioje.

Sudaryta autorės, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis.

Šaltinis: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=53e99ff0-3b91-422f-a54e-09437d28c305#/>

⁵⁸ Bučinskas A. Darnaus vystymosi problemos Lietuvos kaimo raidos procese. Tiltai. 2014. 3. P.28.

⁵⁹ Morgenthau H. Politika tarp valstybių, kova dėl galios ir taikos. Vilnius, 2011. P. 160.

K. Manioko teigimu, didėja rizika, kad dėl ilgalaikių reformų atidėliojimo ir vykstančių demografinių pokyčių (emigracijos ir dirbančių gyventojų dalies visuomenėje mažėjimo) po kito dešimtmečio ekonominė konvergencija gali sulėtėti ir Lietuva gali tapti stagnuojančia Europos Sąjungos periferija⁶⁰. Ž. Mauricas taip pat teigia, jog nesiimdama apgalvotos politikos skatinti gimstamumą ir mažinti emigraciją, Lietuva nebeturės galimybės išeiti iš šio užburto rato⁶¹.

Ateityje labai negausios vaikų kartos gerokai mažesniais skaičiais keis savo tėvų kartas. Kai vietoj šiuo metu gausiausių penkiasdešimtmečių ir šešiasdešimtmečių kartų šio amžiaus sulauks šiuo metu darbingi asmenys, o vėliau ir vaikų negausios kartos, gyventojų skaičius toliau sparčiai mažės. Dabartinė deformuota gyventojų amžiaus struktūra bus vienas svarbiausių Lietuvos demografinio nykimo veiksnių tolimesnėje perspektyvoje.

2015 m. Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė metiniame pranešime⁶² įvardija, kas mūsų valstybę griauna iš vidaus: didžiule problema įvardijama šalies demografinė padėtis ir jaunimo emigracija. Kaip viena iš emigracijos priežasčių nurodoma nelanksti darbo rinka. Susiduriama su paradoksaliu reiškiniu: žmonės skundžiasi, kad neturi darbo, verslininkai tvirtina, kad neranda darbuotojų. Net 70-čiai procentų darbdavių trūksta kvalifikuotos darbo jėgos, o 55 procentai jaunimo dirba jų išsilavinimo neatitinkantį darbą.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, vidutinis išvykstantis lietuvis yra 20-29 metų. Santykinai didesnis jaunų asmenų polinkis emigruoti yra užfiksuotas ir kituose lietuvių emigracijos tyrimuose. Jaunimui intensyviai emigruojant ne tik blogėja Lietuvos demografinė situacija (mažėja gimstamumas, didėja vyresnių gyventojų dalis), bet ir susidaro darbo jėgos trūkumas, stabdantis šalies ekonominį augimą⁶³. Ilgainiui emigracijos nulemtas jaunų žmonių skaičiaus mažėjimas sukelia rimtas demografines problemas – pradeda trūkti darbo jėgos, vis mažesnis dirbančiųjų skaičius turi išlaikyti didėjantį nedirbančiųjų skaičių. Senstanti Lietuvos visuomenė lems augantį sveikatos priežiūros, globos, socialinio darbo specialistų poreikį. Tikėtina, kad Lietuvoje tokių darbuotojų ateityje trūks dėl emigracijos, kuriai turės įtakos darbo užmokesčių skirtumai Lietuvoje ir Vakarų Europos šalyse⁶⁴.

⁶⁰ Maniokas K. Teorinė prieiga: europeizacija, elitas, valstybės užgrobimas ir vystymasis. Politologija. 2014. 4 (76) P. 30.

⁶¹ Mauricas Ž. Didysis Lietuvių tautos kraustymasis. Valstybė. 2013. Nr. 7 (75), P. 64.

⁶² LR Prezidentės D. Grybauskaitės metinis pranešimas, 2016 m. Prieiga per internetą: <https://www.lrp.lt/lt/metinis-pranesimas-2015> [žiūrėta 2019-08-20].

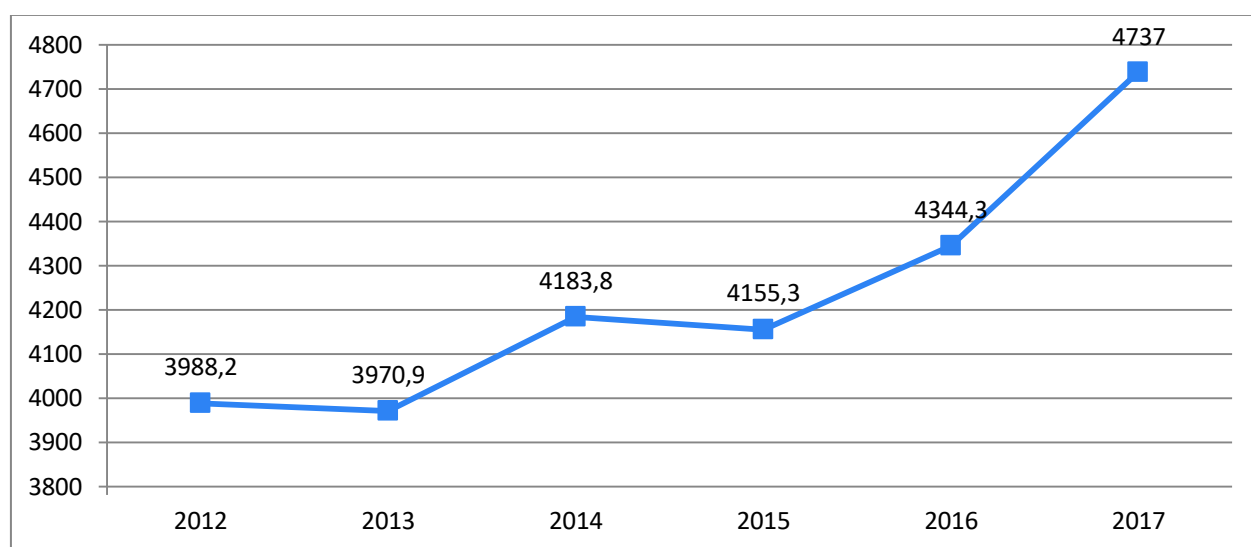
⁶³ Martinaitis Ž, Žvalionytė D. Emigracija iš Lietuvos: ką žinome, ko nežinome ir ką turėtume žinoti? <https://it.lrytas.lt/visata/2008/04/08/news/emigracija-is-lietuvos-ka-zinome-ko-nezinome-ir-ka-turetume-zinoti--5910901/> [žiūrėta 2019-04-12].

⁶⁴ Tomaševičienė O., J. Staroselskaja. Lietuvos darbo rinkos pokyčiai 2008-2016 metais. Socialinių mokslų studijos. 2018. 10(2). P. 337.

Nuolatinis gyventojų skaičiaus mažėjimas šalyje dėl natūralių priežasčių bei neigiamos neto migracijos nebeleidžia kryptingai vykdyti regioninės politikos, nes paprasčiausiai trūksta žmonių. Pasak D. Česnavičiaus ir S. Stanaičio, gyventojų tankumas periferiniuose rajonuose mažėja. Gyvenantiems šiuose rajonuose yra akivaizdu, kad maža šalis nesusitvarko su regioninėmis problemomis, o darbo užmokesčio ir kitų rodiklių skirtumai tarp traukos centrų ir periferijos yra tokie dideli, kad ir nekvalifikuotos darbo jėgos į kitus regionus pritraukti nėra galimybių⁶⁵. Tokiu būdu atsiranda grėsmė politiniam ir geopolitiniam šalies stabilumui.

Dėl darbingo amžiaus gyventojų emigracijos mažėja asmenų, kurie moka socialinio draudimo įmokas valstybinei socialinio draudimo sistemai. Jeigu dėl emigracijos atsiradusio darbo jėgos trūkumo nebegalės užpildyti esantys bedarbiai ar technologijos, gali lėtėti ekonomika, socialinio draudimo sistema nebesurinks pakankamai pajamų. Lietuvoje senėjant visuomenei, išlaidos socialinei apsaugai kasmet didėja (6 pav.).

6 paveikslas. Išlaidos socialinei apsaugai. mln. Eur.

Sudaryta autorės, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis.

Šaltinis: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=fe2f1e82-7e19-4a25-8903-334da41127b2#/>

Jau dabar Lietuva nuolat skolinasi siekiant subalansuoti biudžetą, tačiau paskolų poreikis tik augs, o valstybės skola ir jos administravimas brangs. Šios tendencijos ir nauji mokesčiai kels įtampas tarp skirtingų socialinių grupių, o tai neišvengiamai mažins ir politinį valstybės stabilumą. Kyla rizika, kad tokia susidariusi situacija, kai valstybė stokoja ekonomiškai naudingų gyventojų, o taip pat ir finansinių išteklių, neturės galios ir galimybės apginti savo

⁶⁵ Česnavičius D., Stanaitis S. Lietuvos gyventojų migracija Europos iššūkių kontekste. Geografija ir edukacija: mokslo almanachas. 2015 (3). P. 31.

nacionalinius interesus iškilus grėsmei. O kaip nurodyta 2018 m. Nacionalinio saugumo strategijoje⁶⁶, būtina nacionalinio saugumo sąlyga – sąmoningų piliečių indėlis į šalies saugumo ir gerovės kūrimą, pasirengimas kritiniu atveju prisidėti prie valstybės gynybos. Emigruojanti darbo jėga, mažėjantis gimstamumas bei didėjantis ekonomiškai neaktyvių žmonių skaičius, išlaikomų iš valstybės biudžeto – su šiais sunkumais teks susidurti ateityje, nepavykus pažaboti gausaus emigracijos srauto.

3.1.2. Akademinė emigracija

Kaip teigia J. Solnyškinienė ir R. Adamonienė, pastaruoju metu ypač akcentuojamas neigiama migracijos pasekmė – „protų nutekėjimas“, kai iš silpnesnių ekonomiškai šalių į stipresnes emigruoja aukštos kvalifikacijos specialistai⁶⁷. Tai yra laikoma ypač neigiamu reiškiniu, nes šalis praranda galimybę sparčiau vystytis naujų technologijų pagrindu, prarandamas mokslinis potencialas.

Emigracijos padariniai ypač aiškiai Lietuvoje pradėjo reikštis ekonominio augimo laikotarpio metais (2005 – 2008 m.), kai dėl nuolatinės emigracijos ir augančios ekonomikos Lietuvoje ėmė trūkti darbo jėgos. Kaip teigia A. Sipavičienė ir M. Jeršovas, darbo jėgos emigracija, ypač aukštos kvalifikacijos specialistų, tapo grėsmingu ekonomikos plėtros stabdžiu. Valstybė neteko kvalifikuotų sveikatos, švietimo sektoriaus darbuotojų, mokslininkų⁶⁸. A. Barcevičius ir D. Žvalionytė akcentuoja, jog akivaizdi ir protų nutekėjimo bei protų švaistymo problema, kadangi apie 2/3 išvykusiųjų dirba darbus, kuriuose nepanaudoja Lietuvoje įgyto išsilavinimo ir kvalifikacijos⁶⁹. Pasak A. Damulienės, dalį perspektyviausių savo protų Lietuva praranda dėl studentų emigracijos į užsienio universitetus, nes dalis jų, baigę studijas, negrįžta (studijuoti į kitas šalis išvyksta apie 4 proc. šalies abiturientų)⁷⁰.

D. Česnavičius ir S. Stanaitis taip pat nurodo, jog didelė dalis išvykusiųjų yra aukštos klasės specialistai. Šalies švietimo sistema išlieka nesubalansuota, dalis vaikų gyvena be išvykusių dirbti tėvų, o net 13 proc. visų emigrantų 2013 m. sudarė vaikai iki 14 metų (išvyksta su šeima).

⁶⁶Nacionalinio saugumo strategija 2018 m. Prieiga per internetą: <https://www.etar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2627131DA3D2/LLwfQepmD> [žiūrėta 2019-04-16].

⁶⁷ Solnyškinienė J., Adamonienė R. Migracijos procesus formuojančių veiksnių Lietuvoje vertinimas. Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka. 2017 (18). P. 476.

⁶⁸ Sipavičienė A., Jeršovas M. Darbo jėgos migracija: poreikis ir politika Lietuvoje / Europos migracijos tinklas. Tarptautinė migracijos organizacija, Lietuvos socialinių tyrimų centras. 2010. P.23.

⁶⁹ Barcevičius E., Žvalionytė D. Užburtas ratas? Lietuvos gyventojų grįžtamoji ir pakartotinė migracija. 2012. P. 273.

⁷⁰ Damulienė A. Migracijos problema Lietuvoje ir jos įtaka šalies ekonomikai. Business Systems and Economics. 2013. 3(1). P. 112.

Tokia tendencija nuolatinio neigiamo gyventojų prieaugio kontekste lyginama su nelaime, tuo labiau kad Vyriausybė nesiima efektyvių veiksmų susigrąžinti emigravusio jaunimo⁷¹. Tokia padėtis apsunkina šalies vidinių išteklių – aukštos kvalifikacijos darbo jėgos – efektyvų panaudojimą, o situacijai blogėjant valstybė gali prarasti šį praktiškai vienintelį vidaus ekonominį potencialą.

Apie akademinę emigraciją pasisako ir profesorius V. Laurėnas. Pasak jo, pagrindinė problema yra tai, kad būtent aukštojo mokslo plėtojimo stygius lemia didėjančią atotrūkį tarp išsivysčiusių ir besivystančių valstybių. Atsiliekančios šalys pamažu praranda ir nacionalinį saugumą. Aukštos plėtotės valstybės yra sukūrę produktyvią sistemą:

„mokslas – aukštosios technologijos – kvalifikuoti žmonių ištekliai – naujas produktas – gerovė ir saugumas“.⁷²

Deja, kaip nurodo minėtas autorius, situacija grėsmingai panėšėja į esančią „trečiojo pasaulio“ šalyse. Didėja ne tik ekonominė, bet ir akademinė emigracija. Nors Lietuvą paliekančių akademinės bendruomenės narių skaičius yra santykinai nedidelis (3–4 proc.), tačiau neturime argumentų teiginiui, dėl ko ji neturėtų didėti artimiausioje ateityje. (...) Susiliejanči į vieną srautą su ekonomine, akademinė emigracija Lietuvos visuomenei ir valstybei graso didėjančiu atsilikimu, kurio mastas ilgainiui gali prilygti „trečiojo pasaulio“ šalių atsilikimui. Lietuva dar neturi vidurinėsios klasės arba „socialinių giminaičių“ klasės, kuri tik tada tampa daugybės dalykų (stabilumo, pilietinės visuomenės, demokratijos, saugumo) garantu, kai sudaro 60–70 proc. visuomenės narių: dviguba emigracija dar labiau trikdo šios klasės institucionalizaciją. Lietuvoje vidurinėsios klasės atstovais tėra 19–22 proc. asmenų. Problematiškiausia yra tai, kad emigruoja potencialūs vidurinėsios klasės atstovai.⁷³ Tam pritaria ir T. Ivanauskaitė, teigdama, jog ekonominę plėtrą, technologijų tobulėjimą, aplinkos apsaugos efektyvaus išsaugojimo strategijas, programas ir visas kitas inovacijas skatina išsilavinę žmonės, jie kuria visa tai, ką jau turime ir ko reikės ateityje⁷⁴.

Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus skyriaus vadovė dr. Audra Sipavičienė teigia, kad protų nutekėjimas mūsų šalyje tęsiasi jau nuo pat 1990 metų⁷⁵. Tiesa, jos nuomone, paskutiniajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje veikiau vyko protų švaistymas, kai kvalifikuoti

⁷¹ Česnavičius D., Stanaitis S. Lietuvos gyventojų migracija Europos iššūkių kontekste. Geografija ir edukacija: mokslo almanachas. 2015 (3). P. 31.

⁷² Laurėnas V., Lietuvos aukštojo mokslo reforma ir nacionalinio saugumo aktualijos. Lietuvos metinė strateginė apžvalga. 2010-2011. T. 9. P. 212.

⁷³ Ten pat. P. 215.

⁷⁴ Ivanauskaitė T. Demografinių veiksmų poveikis darniam vystymuisi. Informacijos mokslai. 2012. Nr. 62 P. 75.

⁷⁵ Prieiga per internetą: <http://www.veidas.lt/ar-emigrantus-keisime-imigrantais> [žiūrėta 2019-11-09].

specialistai išvykdavo į užsienį dirbti pačių paprasčiausių darbų. Šiuo metu daugėja išvykstančių jaunų, išsilavinusių žmonių, kurie į užsienį vyksta siekti karjeros.

Kvalifikuota darbo jėga yra vienas iš valstybės konkurencinių pranašumų globalios ekonomikos sąlygomis. Šalis su senėjančia darbo jėga bei mažu gimstamumu tampa nekonkurencinga. Šiuolaikinėje globalioje rinkoje nuolat atsiranda naujos technologijos. Jauni darbuotojai, kurie greičiau įsisavina technologijų pokyčius darbo aplinkoje, nei vyresnio amžiaus darbuotojai, todėl jų galimybės konkuruoti darbo rinkoje yra didesnės. Šis paprastas pavyzdys parodo, kad depopuliacija ir gyventojų senėjimas turi didelę reikšmę ekonomikai⁷⁶. O ekonominė valstybės padėtis yra viena iš pagrindinių saugumo garantų.

3.1.3. Pilietiškumo, tautiškumo ir saugumo savivoka

E. Smilga, Al. Laurinavičius ir A. Laurinavičius, kalbėdami apie emigravusius šalies gyventojus, taiko prancūzų filosofo Jean-Jacques Rousseau teoriją apie pirmąją, visų svarbiausią sutartį, kuria pasitikėjimo kupini piliečiai steigia savo valstybę, atsisakydami dalies privačių interesų vardan bendrųjų: „yra tik vienas vienintelis įstatymas, kuris savo prigimtimi reikalauja vienbalsiško sutikimo, – visuomenės sutartis, nes pilietinis susijungimas yra pats valingiausias pasaulio aktas. <...> Jei vis dėlto visuomenės sutarties sudaryme atsiranda neprisidedančių, tai jų neprisidėjimas nenaikina sutarties, o juos tikrai iš ten išskiria; jie yra svetimšaliai piliečių tarpe. Kai valstybė jau yra įsteigta, sutikimas yra apsigyvenime, gyventi teritorijoje, vadinasi, pasiduoti suverenitetui.“⁷⁷ Pasak minėtų autorių, šiose eilutėse taikliai parodyta didžiausia XXI a. pradžios socialinė mūsų šalies problema. Masinė emigracija – tai išvykusių mūsų šalies piliečių pareiškimas, kad jie nutraukia anksčiau sudarytą visuomenės sutartį. Jie išvyksta ir tampa „svetimšaliais piliečių tarpe“, kuriems nebegalioja pirmąjasis nerašytas susitarimas, vadinamas visuomenės sutartimi⁷⁸. Tokiu būdu valstybė, išvykus asmeniui, praranda ne tik potencialų mokesčių ar socialinių įmokų mokėtoją, tačiau netenka ir valstybės piliečio, politikos dalyvio, bendruomenės nario.

Žinomas nacionalizmo tyrinėtojas A. D. Smith apie tautiškumą pasisako taip: juk tik tikrojo tautiškumo būklė leidžia individualiems žmonėms atrasti savo autentišką tapatumą

⁷⁶ McDonald P., Low Fertility and Policy, Australian Demographic and Social Research Institute, Ageing Horizons issue No. 7, 2007, P 22–Prieiga per internetą: https://www.ageing.ox.ac.uk/files/ageing_horizons_7_mcdonald_fd.pdf [žiūrėta 2019-11-13].

⁷⁷ Smilga E., Laurinavičius Al., Laurinavičius A. Efektyvios strategijos: modernus teorinis požiūris ir emigracijos problemų sprendimas. Viešasis administravimas. 2017. Nr. 1-2. P. 25.

⁷⁸ Ten pat. P. 25.

kolektyve, pasiekti brolybę ir autonomiją. (...) tauta suvokiama kaip ypatinga kultūrinė esybė⁷⁹. Pasak V. Laurėno, ilgus valstybingumo netekties laikotarpius išgyvenusiems lietuviams tauta taip pat asocijuojasi su kultūrine etnine bendrija, kuri įsikūrusi apibrėžtoje geografinėje erdvėje – valstybėje.⁸⁰ Pasak M. Taljūnaitės, tradiciškai tautinė valstybė remiasi prielaida, kad jos piliečių pareiga – kovoti, kad neišnyktų kolektyvinis valstybės gyventojų tapatumas⁸¹.

V. Laurėno manymu, viena didžiausių emigracija Europoje, spartus visuomenės senėjimas ir populiacijos mažėjimas neleidžia Lietuvos civilizacinės negalės vadinti tik teorine konstrukcija; tiesiog fiziškai nyksta ir tauta, ir visuomenė. Tautos atsivėrimas pasauliniam judumui, apskritai globalizacijai tapo netikėtu ir, rodos, beribiu, naikinančiu tautą. Lietuvių tautą delokalizacija paveikė, be kita ko, pirmiausia didelio masto emigracija. Tauta praranda vientisybės pojūtį⁸².

Kaip teigia D. Česnavičius ir S. Stanaitis, naujosios kartos diasparos susiduria su kultūrinės tapatybės problema – jaunimas dažniausiai neturi sąlygų mokytis gimtąja kalba⁸³. To pasekoje emigrantų vaikai, gyvenantys užsienio valstybėse laisviau kalba užsienio kalba, nei lietuvių ir netenka lietuviško identiteto. Kaip nurodo M. Taljūnaitė, atlikto tyrimo duomenimis, kas penktas europietis pasisako už kultūrinę asimiliaciją, t.y. mano, kad tautinių mažumų atstovai turi atsisakyti savo kultūros, jeigu nori tapti visaverčiais visuomenės nariais.⁸⁴ Tikėtina, jog svetur gyvenantys lietuviai ilgainiui siekdami tapti pilnaverčiais visuomenės nariais, turės perimti ir tos šalies kultūrą, išmokti kalbą ir net neabejotinai tą darys jų vaikai ir tolimesnės kartos.

Mokslininkai C. Andrainas ir J. Smithas teigia, kad vertybių problema tampa nepaprastai svarbiu kiekvienos valstybės nacionalinio saugumo sistemos aspektu, kadangi valstybė, kurios prioritetai yra tokios demokratijos vertybės, kaip tolerancija, piliečių teisės bei laisvės, yra daug atsparesnė išorinėms ir vidinėms grėsmėms, kadangi vertybės konsoliduoja visuomenę bei suponuoja pagarbą ir pasitikėjimą šalies valdžios institucijomis ir sustiprina jos politinę sistemą⁸⁵.

Šiuo metu Lietuvoje veikia daug partijų ir politinių jėgų, tačiau piliečių pasitikėjimas politikais ir viešosiomis institucijomis yra gana žemas. Lietuvos gyventojų apklausos duomenimis („Vilmorus“ apklausa 2016 m. liepos 1 – 10 d.) tik 19 % šalies gyventojų pasitikėjo Vyriausybe, tik

⁷⁹ Smith A. D. Nacionalizmas XX amžiuje. 1994. P. 161.

⁸⁰ Laurėnas V. Lietuvių tautos delokalizacijos trauma. Tiltai. 2015. 3. P. 18.

⁸¹ Taljūnaitė M. Tautinės tapatybės politikos sampratos konstravimas. Lietuviškas identitetas šiuolaikinės emigracijos kontekstuose. Kaunas, 2011. P. 45.

⁸² Laurėnas V. Lietuvių tautos delokalizacijos trauma. Tiltai. 2015. 3. P. 1-23. 3.

⁸³ Česnavičius D., Stanaitis S. Lietuvos gyventojų migracija Europos iššūkių kontekste. Geografija ir edukacija: mokslo almanachas. 2015 (3). P. 31.

⁸⁴ Taljūnaitė M. Tautinės tapatybės politikos sampratos konstravimas. Lietuviškas identitetas šiuolaikinės emigracijos kontekstuose. Kaunas, 2011. P. 51.

⁸⁵ Andrain Ch. F., Smith J. T., Political Democracy, Trust, and Social Justice, USA: Northeastern University press, 2006, p.123-135.

8 % – Seimu ir tik 8 % – politinėmis partijomis. Pastarosios trys institucijos buvo visų pagal pasitikėjimo lygį reitinguotų institucijų sąrašo apačioje⁸⁶. 2019 m. lapkričio mėn. atliktais tyrimais vertinant valstybines institucijas apklaustieji nurodė labiausiai nepasitikintys Seimu ir politinėmis partijomis⁸⁷, t.y. tik 19 % apklaustųjų pasitikėjo Vyriausybe, tik 8% – Seimu ir tik 4 % – politinėmis partijomis. Taigi, lyginant šiuos apklausos rezultatus su 2016 m. minėta apklausa, galima teigti, jog pasitikėjimas valdžios institucijomis išlieka toks pats žemas, o pasitikėjimas politinėmis partijomis dar labiau sumenkęs. V. Laučiaus teigimu, didesnis pasitikėjimas ne demokratiją įkūnijančiomis institucijomis (Seimu, partijomis), bet Bažnyčia ir krašto apsauga sukarikatūrina „pasitikėjimo“ apklausas⁸⁸. Remiantis minėtų apklausų rezultatais, pagrindiniai demokratinės pilietinės visuomenės institutai – Vyriausybė, politinės partijos ir Seimas – yra praradę visuomenės pasitikėjimą. ES šalių tarpe Lietuva išsiskiria ir kaip šalis su ypač mažu pasitikėjimo lygiu, o pagrindiniai demokratinės pilietinės visuomenės institutai – Vyriausybė, politinės partijos ir Seimas – yra visų pagal pasitikėjimo lygį reitinguotų institucijų sąrašo apačioje⁸⁹.

Rinkos ir viešosios nuomonės tyrimų kompanijos tyrimo duomenimis⁹⁰, demokratija Lietuvoje vis dar nepasitiki beveik pusė šalies gyventojų. Naujausių apklausų duomenimis, 49 proc. šalies piliečių skeptiškai vertina tai, kaip veikia demokratija valstybėje. Gyvenimo sąlygų kokybės vertinimas valstybėje gali būti suvokiamas labai įvairiai ir priklausyti nuo daugybės aplinkos ar asmeninių faktorių. Tačiau koks bebūtų kokybės vertinimas, yra labai svarbu, kaip asmuo mato perspektyvą, t.y. ne tik, kokia yra dabartis, tačiau kas laukia ateityje ir kokią įtaką jis pats gali daryti, kad sąlygos ateityje gerėtų. Pasak V. Laučiaus, prieš keliasdešimt metų nuo rinkimų rezultatų galėjo priklausyti atlyginimai ir socialinės išmokos, darbo santykiai, profsąjungų reikalavimų įgyvendinimas, valstybės investicijų apimtys ir proporcijos. Dabar tai – beveik nebesusiję dalykai: visos partijos panašiai nepaiso silpnosiojo interesų ir susina viešąjį sektorių⁹¹.

⁸⁶ Smilga E., Laurinavičius Al., Laurinavičius A. Efektyvios strategijos: modernus teorinis požiūris ir emigracijos problemų sprendimas. Viešasis administravimas. 2017. Nr. 1-2.P. 26.

⁸⁷ Pasitikėjimas institucijomis. Prieiga per internetą: <http://www.vilmorus.lt/index.php?mact=News,cntnt01,detail,0&cntnt01articleid=2&cntnt01returnid=20> [žiūrėta 2019-11-30].

⁸⁸ Laučius V. Politinis elitas: „supuvęs“ ar sunaikintas? Prieiga per internetą: <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nuomones/politinis-elitas-supuves-ar-sunaikintas-18-33844> [žiūrėta 2019-12-04].

⁸⁹ Smilga E., Laurinavičius Al., Laurinavičius A. Efektyvios strategijos: modernus teorinis požiūris ir emigracijos problemų sprendimas. Viešasis administravimas. 2017. Nr. 1-2.P. 31.

⁹⁰ Demokratija vis dar nepasitiki beveik pusė šalies gyventojų. Prieiga per internetą: <http://124.lt/lt/visuomene/item/328906-demokratija-vis-dar-nepasitiki-beveik-puse-salies-gyventoj> [žiūrėta 2019-11-30].

⁹¹ Vladimiras Laučius. Žaidimas „Lietuva“: politinė pramoga bepročiams. Prieiga per internetą: <https://slaptai.lt/zymė/vladimiras-laucius/> [žiūrėta 2019-12-03].

Nepalanki socialinė ekonominė situacija ne tik nepalieka laiko didelės dalies piliečių politiniam dalyvavimui, ne tik skatina nepasitenkinantį – griauinantį demokratiją nedalyvavimą rinkimuose, bet lemia didžiulio masto pasitraukimą iš valstybės ir visuomenės⁹². Tuo tarpu psichologas G. Chomentauskas teigia, jog iš atliktų tyrimų akivaizdu, kad Lietuvoje žmonės nesijaučia reikalingi. Jie nesijaučia priklausantys valstybei. Tai emocinis nusivylimas vieta, kurioje esi⁹³. Emigracija, pasak minėto autoriaus, yra balsavimas kojomis už savo emocinį išsigelbėjimą.

2016 m. Lietuvoje buvo atliktas įvairių grėsmių visuomenės gerovei poveikio masto vertinimo viešojoje nuomonėje tyrimas⁹⁴ kuriuo siekta nustatyti, kaip Lietuvos gyventojai vertina juos supančias grėsmes. Šio tyrimo rezultatai parodė, jog Lietuvos gyventojai gana dideliais balais vertina absoliučiai visas išskirtas grėsmes. Didžiausiomis grėsmėmis laikomos ekonominės, socialinės ir sveikatos problemos (senėjanti visuomenė, emigracija, socialinė nelygybė, alkoholio ir narkotikų vartojimas). Kiek mažesnės, manoma, yra karinės ir politinės grėsmės (kariniai konfliktai pasaulyje, politinė korupcija, didėjantis ES nestabilumas). Kitas panašus tyrimas taip pat buvo atliktas 2016 m. siekiant nustatyti, ar Lietuvos gyventojai yra saugūs ir kokios grėsmės jiems kelia daugiausia nerimo⁹⁵. Kaip parodė tyrimo duomenys, svarbiausiomis Lietuvos saugumo problemomis respondentai laikė vidines socialines ir ekonomines problemas: emigraciją, nedarbą, nusikalstamumą, blogą ekonominę situaciją ir energetinio saugumo užtikrinimą.

Abiejų minėtų tyrimų metu didžiausiomis grėsmėmis visuomenės nuomone laikomos ekonominės ir socialinės problemos, t.y. emigracija, socialinė nelygybė, nedarbas, nusikalstamumas, alkoholio ir narkotikų vartojimas. O kaip nurodo E. Matulionytė, nėra nubrėžta aiški riba, kada socialinės grėsmės tampa grėsmėmis nacionaliniam saugumui⁹⁶. Esant nekontroliuojamam demografiniam nuosmukiui didelė valstybės biudžeto dalis atitenka vien tik socialinėms išmokoms. Dėl tos priežasties kitos finansuotinos sritys, užtikrinančios normalų valstybės funkcionavimą ir raidą, gali nukentėti dėl finansavimo stokos, bei tokiu būdu sumažinti valstybės galios potencialą.

Lietuvai tenka sistemingai skolintis piniginių lėšų bei svarstyti kuriai sričiai jas produktyviau panaudoti. Dar 2014 metais Lietuvos parlamentinės politinės partijos pasirašė

⁹² Laurėnas V. Postdemokratija: demokratinė mažuma prieš absenteizmą ar demokratinės daugumos imperatyvas? Sociologija. Mintis ir veiksmai. 2014. N. 2(35). P. 223.

⁹³ Chomentauskas G. Psichologas: emigracija yra balsavimas kojomis už emocinį išsigelbėjimą. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/192556/psichologas-emigracija-yra-balsavimas-kojomis-uz-emocini-issigelbejima> [žiūrėta 2019-12-17].

⁹⁴ Matonytė I., Morkevičius V., Lašas A., Jankauskaitė V. Grėsmių visuomenės gerovei suvokimas: socialinio optimizmo, socialinio ir institucinio pasitikėjimo bei pasitikėjimo savimi įtaka. Politologija. 2017, 1 (85). P. 4-55.

⁹⁵ Janušauskienė D., Vileikienė E., Nevinskaitė L., Gečienė I. Subjektyvus grėsmių suvokimas: ar Lietuvos gyventojai jaučiasi saugūs? 2017. Filosofija. Sociologija, 2(28), P. 99-108.

⁹⁶ Matulionytė E. Grėsmių nacionaliniam saugumui nustatymas ir jų prevencijos galimybės. Jurisprudencija. 2008. Nr. 8 (106). P. 95.

susitarimą dėl 2014–2020 metų Lietuvos užsienio, saugumo ir gynybos politikos strateginių gairių, kuriame įsipareigojo iki 2020 metų pasiekti 2 proc. nuo BVP krašto apsaugai. Lietuvos partijos kategoriškai nesutarė, ar Lietuva, pasiekusi 2 proc. BVP finansavimo gynybai lygį, turėtų sustoti, ar išlaidas didinti toliau - iki 2,5 proc. BVP. Konservatoriai teigė, kad Lietuva turi nuosekliai didinti gynybos finansavimą ir pasiekti 2,5 proc. BVP ribą. Tuo tarpu socialdemokratai ragino sustoti ties 2 procentais ir orientotis į socialines valstybės problemas. Lietuvos socialdemokratų partijos pirmininkas G. Paluckas tuomet akcentavo, jog ekonominio augimo vaisiai turėtų būti nukreipti ne vien į karinės galios didinimą. Pasak jo, dauguma grėsmių nacionaliniam saugumui yra vidinės, susijusios būtent su socialinėmis, ekonominėmis problemomis, dėl kurių žmonės ir toliau palieka Lietuvą⁹⁷. LSDP pirmininko pavaduotoja R. Budbergytė taip pat teigė, kad socialinės atskirties didėjimas tarp regionų bei aukštas atskirų socialinių grupių skurdo lygis mažina visuomenės atsparumą neigiamai išorės įtakai ir propagandai, skatina nepasitikėjimą valstybės institucijomis ir Lietuvos Respublikos politinę sistemą. Anot R. Budbergytės, skolindamiesi ir išskirtinai prioritetu finansuodami krašto apsaugą, kitas krašto valdymo sritis paliekame chroniška nepritekliuje⁹⁸.

Vis dėl to 2018 metais gynybos sričiai Lietuva skyrė 1,98 proc. Vyriausybei net ir paskyrus papildomus pasiskolintus 21,5 mln. Eur gynybai, 2 proc. ribos pasiekti nepavyko. 2019 metų gynybos biudžetas Vyriausybei skyrus papildomus skolintus 19 mln. eurų pasieks maždaug 967 mln. eurų arba 2,03 proc. BVP. Pagal atnaujintą politinių partijų susitarimą⁹⁹, pasirašytą 2018 metais, buvo susitarta didinti krašto apsaugos finansavimą iki 2,5 proc. nuo BVP iki 2030-ųjų metų.

Krašto gynybos finansavimo supriešinimas su socialine politika, pensijomis ar sveikatos apsauga daro neigiamą poveikį valstybės prestižui, kursto piliečių nepasitenkinimą ir nepasitikėjimą valdžia. Minėtu atveju tiek socialdemokratų partija, pasisakiusi už finansinių resursų panaudojimą švelninant vidines grėsmes, tiek likusios partijos, prioritetu iškėlusios išorines grėsmes, siekė valstybės saugumo. Svarbu, kad toks konfliktiškas resursų paskirstymas netaptų ydinga praktika, nes saugi valstybė turi apsisaugoti kompleksiškai: tiek nuo vidinių, tiek nuo išorinių grėsmių.

⁹⁷ Seimo LSDP frakcijos pranešimas: „Grėsmės nacionaliniam saugumui – vidinės, o visuotinis pasipriešinimas – tai ne visuotinis atsišaudymas“. Prieiga per internetą: https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=119&p_k=1&p_t=260461 [žiūrėta 2019-11-12].

⁹⁸ Seimo LSDP frakcijos pranešimas: „Grėsmės nacionaliniam saugumui – vidinės, o visuotinis pasipriešinimas – tai ne visuotinis atsišaudymas“. Prieiga per internetą: https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=119&p_k=1&p_t=260461 [žiūrėta 2019-11-12].

⁹⁹ Pasirašytas susitarimas dėl Lietuvos gynybos politikos gairių. Prieiga per internetą: <https://ministraspirmininkas.lrv.lt/lt/naujienos/pasirasytas-susitarimas-del-lietuvos-gynybos-politikos-gairiu> [žiūrėta 2019-11-12].

Analizuojant, kaip Lietuvos saugumą veikia emigracijos procesai, galima būtų teigti, jog aiškiausiai emigracijos padariniai matomi vertinant šalies demografinę padėtį. Lietuvos, kaip ir kitų Europos valstybių, visuomenė sparčiai senėja, o Lietuvoje šį natūraliai vykstantį reiškinį papildomai bei ypač reikšmingai veikia ir piliečių emigracija. Dėl sistemingos emigracijos mažėja asmenų, kurie moka socialinio draudimo įmokas valstybinei socialinio draudimo sistemai, be to, išlaidos socialinei apsaugai Lietuvoje kasmet didėja, o likę dirbantieji vis sunkiau gali ir galės išlaikyti ekonominį balansą.

Rimta Lietuvos Respublikos problema yra ir akademinė emigracija. Dėl migracijos Lietuva praranda daug aukščiausios kvalifikacijos darbo jėgos, taip pat ir mokslo atstovų, o tai tiesiogiai lemia mažėjantį šalies mokslinį, konkurencinį potencialą. Galiausiai, reiktų atkreipti dėmesį ir į tai, jog išvykus asmeniui, valstybė praranda ne tik potencialų mokesčių ar socialinių įmokų mokėtoją, tačiau netenka ir valstybės piliečio, politikos dalyvio, bendruomenės nario. Vertinant tai, jog Lietuvoje gyventojų pasitikėjimas demokratija bei valdžios institucijomis itin žemas, sistemingai emigruojant šalies gyventojams tuo pačiu mažėja galimybės sukurti stiprią pilietišką visuomenę bei aktyvias bendruomenes, kas taip pat turi įtakos šalies nacionaliniam saugumui.

3.2. Imigracijos poveikis Lietuvos nacionaliniam saugumui

Kaip teigia E. Leveckytė ir A. Junevičius, Lietuva ekonominiu požiūriu nėra konkurencinga tarp kitų ES valstybių narių, taigi ir nepopuliari tarp šių šalių gyventojų kaip migracijos tikslo šalis. Tuo remiantis, akivaizdu, jog valstybės gerovė gali būti keliama pasitelkiant legaliai ir savanoriškai atvykstančius migrantus iš ne ES šalių. Savanoriška migracija apima tokius migracijos tipus: laikinąją, apykaitinę, pastoviąją, turistinę ir sezoninę. Nors turistinė ir sezoninė migracija taip gali būti naudingos valstybei, tačiau Lietuvos atveju nėra itin svarios ilgalaikiame plėtros kontekste. Laikinoji migracija – tai migracija, turinti konkretų motyvą ar tikslą (dirbti, mokytis, šeimos susijungimo tikslais ir kt.). Šiems motyvams išnykus, migrantai grįžta į kilmės valstybę arba persikelia į kitą. Pastovioji migracija nuo laikinosios skiriasi laiko atžvilgiu. Tokie migrantai atvyksta norėdami nuolat apsistoti priimančioje valstybėje. Apykaitinė migracija – tai migracijos ciklas, kai migrantas išvyksta iš savo kilmės valstybės, apsistoja tam tikram laikui kitoje

valstybėje, grįžta į savo kilmės valstybę ir vėl pakartotinai vyksta į užsienio valstybę¹⁰⁰. Visi trys laikinosios, pastoviosios ir apykaitinės migracijos tipai yra svarbūs Lietuvai (5 lentelė).

5 lentelė. Prioritetiniai migracijos tipai Lietuvos atžvilgiu.

Išorinė migracija (imigracija į ES iš trečiųjų šalių)							Vidinė migracija (migracija ES viduje)
Legali (oficiali) migracija					Nelegali (nedeklaruota) migracija		
Savadoriška migracija			Priverstinė migracija	Deportacija			
Laikinoji migracija	Apykaitinė migracija	Pastovioji migracija					
☐ Migracija, susijusi su darbu							
☐ Migracija, susijusi su kita teisėta veikla							
☐ Migracija, susijusi su studijomis							
☐ Migracija, susijusi su šeimos susijungimu							

	Prioritetiniai migracijos tipai Lietuvos vystymosi kontekste
--	--

Prioritetiniai migracijos tipai Lietuvos vystymosi kontekste

Šaltinis: Leveckytė E., Junevičius A. Lietuvos migracijos politika trečiųjų šalių piliečių atžvilgiu: patirtis ir tendencijos. Viešojo politika ir administravimas. 2014. Nr. 13 (1). P. 153.

Šiuo metu Europos Sąjungoje yra skiriamos dvi imigracijos rūšys: imigracija iš kitos ES valstybės narės ir imigracija iš trečiosios šalies. Pirmuoju atveju labiau tiktų migracijos sąvoka, nes kiekvienas ES šalies pilietis, atvykęs į kitą ES šalį, įgyvendina vieną iš Europos Sąjungos sukūrimo pamatinių principų – asmens galimybę laisvai judėti apibrėžtoje teritorijoje, t. y. Europos Sąjungos teritorijoje. Visų ES šalių piliečių teisės ir pareigos yra vienodos, nes pagal Maastrichto sutartį¹⁰¹ Europos Sąjungos šalių piliečiai laikomi ir visos Europos Sąjungos piliečiais. Tuo tarpu trečiųjų šalių piliečiai yra asmenys, kurie nėra ES piliečiai, t. y. kurie neturi ES valstybės narės pilietybės. Šiame darbe imigrantas yra suprantamas kaip atvykęs iš trečiosios šalies.

Pastaruoju metu ES vis daugiau dėmesio teikia imigracijai iš trečiųjų valstybių. Siekiant kompensuoti darbingo amžiaus europiečių trūkumą ir išlaikyti ekonominę Europos valstybių pajėgumą, šios migrantų grupės pritraukimas itin svarbus. Imigracijos iš trečiųjų valstybių kontekste ES daugiausiai dėmesio teikia imigracijai, kuri remiasi studijų, darbo ar kitos teisėtos veiklos ir šeimų susijungimu. Šia tendencija vadovaujasi ir Lietuva, kuri savo teisei yra pritaikiusi ES direktyvų nuostatas – užsieniečių teisinės padėties įstatyme reglamentuojamos migrantų,

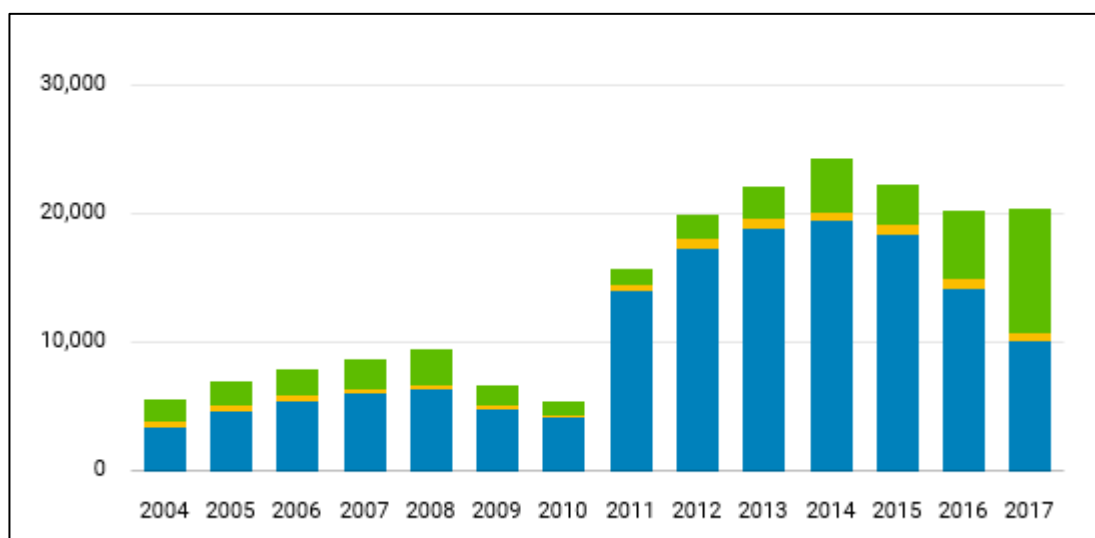
¹⁰⁰ Leveckytė E., Junevičius A. Lietuvos migracijos politika trečiųjų šalių piliečių atžvilgiu: patirtis ir tendencijos. Viešojo politika ir administravimas. 2014. Nr. 13 (1). P. 153.

¹⁰¹ Europos Sąjungos sutartis/Maastrichto sutartis. Prieiga per internetą: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/lt/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/maastricht-treaty> [žiūrėta 2019-10-09].

atvykstančių dirbti ar užsiimti kita teisėta veikla, studijuoti ar pas savo šeimos narius, atvykimo, gyvenimo ir darbo sąlygos.

Daugelį metų didžiąją dalį imigrantų (vidutiniškai apie 82 proc.) sudarydavo grįžtantys lietuviai. Likusią dalį – ES piliečiai (3 proc.) ir ne ES piliečiai (15 proc.). 2017 m. ši tendencija pasikeitė: grįžtančių lietuvių dalis sumažėjo iki 50 proc., ES piliečių dalis išliko nepakitusi, tačiau ne ES piliečių dalis išaugo iki 47 proc. (7 paveikslas). Daugiausia atvykstančių užsieniečių sudaro asmenys iš Ukrainos ir Baltarusijos (apie 35 proc. visų imigrantų skaičiaus)¹⁰².

7 paveikslas. Imigrantų skaičius Lietuvoje 2004-2017 m.

	Ne ES piliečiai
	ES piliečiai
	Lietuviai

Šaltinis: Europos migracijos tinklas. Prieiga per internetą: <http://123.emn.lt/#chart-1-desc>

Imigrantų didėjimas siejamas su augančiu darbo jėgos trūkumu, kai ėmė aiškėti, kad Lietuvai trūksta darbuotojų statybos, transporto, paslaugų ekonomikos sektoriuose, nes daug darbuotojų emigravo. Nors 2009 – 2010 m. pasaulinė finansinė krizė buvo pristabdžiusi imigracijos srautus į Lietuvą, nuo 2011 m. šie srautai vėl pradėjo didėti.

2014 m. buvo patvirtintos naujos Lietuvos migracijos politikos gairės¹⁰³, kuriose deklaruojama, kad Lietuvoje yra laikomasi ES laisvo darbo jėgos judėjimo principo ir kontroliuojama imigracija iš trečiųjų šalių. Taip pat prioritetu lieka kai kurios užsieniečių kategorijos, kurioms gali būti taikomos palankesnės imigracijos procedūros: lietuvių kilmės

¹⁰² Europos migracijos tinklas. 2019. Prieiga per internetą: <http://123.emn.lt/#chart-12-desc> [žiūrėta 2019-04-07].

¹⁰³ Lietuvos migracijos politikos gairės. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/d5032f407e8611e396708cdccb584cb5?jfwid=18117litjs> [žiūrėta 2019-04-15].

užsieniečiai, užsieniečiai, kurie yra ilgalaikiai gyventojai arba atvykę mokytis, dirbti aukštos kvalifikacijos darbus, steigti naujas darbo vietas ar investuoti Lietuvoje, prieglobsčio prašytojai ir pan. Šioms imigrantų grupėms nustatomos palankesnės atvykimo sąlygos, supaprastinamos ir palengvinamos administracinės procedūros, susijusios su leidimų dirbti ir gyventi Lietuvoje suteikimu. Taip skatinamas imigrantų pritraukimas ir humanistinis pagalbos teikimas prieglobsčio prašytojams. Siekiant įgyvendinti šias gaires 2018 m. buvo patvirtintas Užsieniečių integracijos politikos įgyvendinimo 2018–2020 metų veiksmų planas¹⁰⁴. Šiame plane numatytas ir skirtas finansavimas teikti integracijos priemonės (daugiausia informacijos teikimo, kalbos mokymo ir konsultacijų); skatinti užsieniečių dalyvavimą visuomenės gyvenime ir veikloje (numatyta tobulinti teisės aktus, reglamentuojančius užsieniečių profesinių kvalifikacijų pripažinimą); informuoti visuomenę apie pozityvius migracijos aspektus; stiprinti specialistų, dirbančių užsieniečių integracijos ir teisėtos migracijos srityse, bendradarbiavimą ir gebėjimus.

Anot K. Žibo ir V. Platačiūtės, migracijos politikos kūrimo ir įgyvendinimo procesą sudaro du pagrindiniai aspektai: imigracijos reguliavimas (imigrantų atranka, jų priėmimo taisyklės, neteisėtos imigracijos kontrolė ir kt.) ir politika, reglamentuojanti imigrantams suteikiamas sąlygas (užimtumo ir būsto prieinamumas, galimybė siekti išsilavinimo ir kt.)¹⁰⁵. Lietuva, formuodama imigrantų integracijos politiką, laikosi tiek tarptautinių įsipareigojimų ES, tiek nacionalinių politikos gairių. Efektyvi imigrantų integracija į ekonominį ir socialinį šalies gyvenimą yra esminė sprendimo alternatyva, siekiant sukurti atsvarą senėjančios visuomenės ir emigracijos problemoms Lietuvoje.

Valstybė, remiantis Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymu¹⁰⁶, privalo užtikrinti lietuvių tautos ilgalaikių gyvybinių interesų apsaugą, saugodama Lietuvos teritorijos vientisumą, kalbą, etninę kultūrą, kultūros savitumą ir papročius, kultūros paveldą ir puoselėdama tradicinę šeimą. Tačiau daugelis bijo galimo imigracijos poveikio - nutautėjimo grėsmės. Užsieniečių imigracija dažnai liudija apie mišrių santuokų sudarymą, tautinę asimiliaciją bei problemas, kylančias dėl skirtingų religinių, kultūrinių ar net rasinių skirtumų. Imigracija, kaip teigia A. Bartkevičienė ir R. Raudeliūnaitė, gali būti naudinga, nes atvykėliai padeda kurti

¹⁰⁴ Įsakymas dėl užsieniečių integracijos politikos įgyvendinimo 2015-2017 metų veiksmų plano patvirtinimo. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/31d148100a1911e98a758703636ea610?positionInSearchResults=6&searchModelUID=e27a4cd7-4ffa-4784-ba08-210980bd79ec&fbclid=IwAR1NSNs7gcW7ecN2juis0SaYJhRKQIDcpdIIRCs-dBa6lfjPUbcFyiqCcn0> [žiūrėta 2019-10-10].

¹⁰⁵ Žibas K., Platačiūtė V. Lietuvos imigracijos politika ir trečiųjų šalių piliečių integracijos prielaidos. Etniškumo studijos, 2009, Nr. 2, 40-53. Prieiga per internetą: http://www.ces.lt/wp-content/uploads/2012/03/EtSt_Zibas_Plataciute_2009.pdf [žiūrėta 2019-10-03].

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.34169/HVFMcjkgSe> [žiūrėta 2019-10-09].

ekonominę gerovę, atneša kultūrinės įvairovės, tačiau klausimai, susiję su imigrantų priėmimu, jų integracija priimančioje visuomenėje neretai supriešina visuomenės narius¹⁰⁷.

Kaip pastebi A. Sipavičienė ir M. Jeršovas, Lietuvos gyventojai yra labai neigiamai nusiteikę užsieniečių atžvilgiu („Lietuva – lietuviams“), todėl net ir argumentuotas kalbėjimas apie darbo imigracijos politiką gali sulaukti neigiamos reakcijos¹⁰⁸. Neabejotina, kaip mano V. Kanopienė ir V. Bartochevis, kad tokių nuostatų susiformavimui didelės įtakos turėjo penkiasdešimties metų šalies izoliacija ir tautinių mažumos problemų traktavimas kaip tabu¹⁰⁹.

Lietuvoje atlikti tyrimai parodė, kad Lietuvos gyventojai nėra pozityviai nusiteikę imigrantų atžvilgiu, ypač užsieniečių, atvykusių iš ne ES šalių: dauguma (57,8 proc.) Lietuvos gyventojų imigraciją į Lietuvą, kaip reiškinį, vertina neigiamai ir tik 18,8 proc. teigiamai¹¹⁰. Beje, labai aiškūs skirtumai pastebimi vertinant darbo imigraciją iš ES šalių ir iš trečiųjų valstybių. Darbo migrantus iš ES šalių palankiai vertina daugiau nei pusė Lietuvos gyventojų (54,6 proc., t. y. daugiau teigiamų vertinimų nei nepalankių), o dėl atvykstančiųjų iš kitų šalių palankių vertinimų dvigubai mažiau (21,9 proc.) ir daugiau nei trys ketvirtadaliai Lietuvos gyventojų mano, kad užsienio piliečių atvykimas į Lietuvą yra „blogai“. Ypač bijoma „kitokių“, imigrantų iš Azijos, Afrikos ir t. t.¹¹¹

2014 m. buvo atliktas dar vienas tyrimas¹¹², kurio rezultatai buvo lyginami su 2010 m. atlikta apklausa. Minėtas tyrimas atskleidė, kad daugiau nei pusė Lietuvos gyventojų buvo linkę sutikti, kad „dauguma į šalį atvykstančių / Lietuvoje gyvenančių imigrantų yra išlaikomi Lietuvos mokesčių mokėtojų“ (57 proc.). 2010-2014 metų laikotarpiu nekito gyventojų nuomonė, kad „į Lietuvą atvykstantys imigrantai gali sukelti socialinius neramumus“. Šiam teiginiui 2010–2014 m. pritarė apie pusė apklaustų dalyvių.

2015 m. V. Kumpikaitės-Valiūnienės, E. T. Agoh ir I. Žičkutės atliktas tyrimas parodė, kad lietuviai kaip pagrindines pabėgėlių krizės grėsmes pabrėžė terorizmą ir ES stabilumą¹¹³. Pasak minėtų autorių, šios grėsmės, kurias pajuto Lietuvos respondentai, turėjo

¹⁰⁷ Bartkevičienė A., Raudeliūnaitė R. Imigrantų, atvykusių iš ne Europos sąjungos šalių, integracijos priemonių poreikis Lietuvoje. Socialinis darbas. 2012. Nr. 11(2). P. 342.

¹⁰⁸ Sipavičienė A., Jeršovas M. Darbo jėgos migracija: poreikis ir politika Lietuvoje / Europos migracijos tinklas. Tarptautinė migracijos organizacija, Lietuvos socialinių tyrimų centras. 2010. P. 7.

¹⁰⁹ Kanopienė V., Bartochevis V. Imigracijos iššūkiai Lietuvai ir galimos reakcijos į „kitus“. Socialinis darbas, 2013, Nr.12 (1), P. 12.

¹¹⁰ Sipavičienė A. ir kiti. Lietuvos gyventojų požiūris į imigraciją ir darbo imigrantus. 2010. Prieiga per internetą: http://www.iom.lt/images/publikacijos/failai/1427788343_8TMO%20Lietuvos%20gyventoju%20poziuris%20i%20imigracija%20ir%20darbo%20imigrantus.pdf [žiūrėta 2019-10-09].

¹¹¹ Ten pat.

¹¹² Blažytė G. Visuomenės nuostatos imigracijos atžvilgiu ir jų atsiradimo prielaidos. Etniškumo studijos. 2015/1. P. 107-134.

¹¹³ Kumpikaitė-Valiūnienė V., Agoh E. T., Žičkutė I. Refugees as a Security Threat: Case of Lithuania. Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka. 2017 (18). P. 56.

pagrindą. Pasaulis susidūrė su daugiau teroro aktų, kuriuos organizavo imigrantai ir pabėgėliai. Dėl pastarųjų metų teroro išpuolių, vykusių Prancūzijoje, Vokietijoje, Švedijoje, Belgijoje, Turkijoje ir Jungtinėje Karalystėje, Lietuvos piliečių baimė yra dar didesnė pabėgėlių, atvykstančių iš Vidurinių Rytų, atžvilgiu.

2016 m. Pilietinės visuomenės institutas atliko dar vieną reprezentatyvią apklausą, paremtą visuomenės nuostatomis pabėgėlių atžvilgiu¹¹⁴. Žvelgiant į duomenis, galima pastebėti, kad pabėgėliai neretu atveju suvokiami kaip ekonominė grėsmė - gyvensiantys iš socialinių išmokų, nesukursiantys teigiamo postūmio Lietuvos ekonomikai. Didžioji dalis Lietuvos gyventojų taip pat linkę manyti, kad „dauguma vadinamųjų pabėgėlių iš tiesų yra ekonominiai migrantai“ (76 proc.). Kiek mažiau vienareikšmiškai Lietuvos gyventojai vertina pabėgėlių keliamą grėsmę lietuvių darbo vietoms.

Dažniausiai imigracijos padariniai yra siejami su teigiamu poveikiu valstybės raidai – efektyvesne darbo jėga, technologiniu vystymusi, augančiu bendruoju vidaus produktu, didėjančiomis įplaukomis į valstybės biudžetą ir didėjančiu demografiniu rodikliu. Tačiau, pasak G. Čepeliauskaitės, tvirtai negalima teigti, kad imigracija yra vien teigiamas reiškinys. Pastebima, kad tarptautiniu lygmeniu vykstanti imigracija sąlygoja ne tik ekonomines ir socialines problemas, tačiau turi didelį poveikį šalių bei regionų saugumui ir stabilumui. Viena vertus, imigracija gali užtikrinti šalies ekonominį augimą ir technologinį vystymąsi, kita vertus, gali sukelti grėsmę visuomenės saugumui¹¹⁵.

Lietuvos Respublikos Valstybės saugumo departamentas kasmetinėse grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimo ataskaitose¹¹⁶ pabrėžia, jog Lietuvoje terorizmo grėsmės lygis išlieka žemas. 2018 m. nebuvo nustatyta prieš Lietuvą nusiteikusių pavienių ekstremistų ar organizuotos grupių veiklos. Tačiau negalima atmesti, jog Lietuvai, kaip ir kitoms šalims, gresia įvairūs tarptautiniai reiškiniai (tokie kaip terorizmas, organizuotas nusikalstamumas, prekyba žmonėmis, kontrabanda, nelegali prekyba ginklais, prekyba narkotikais, nelegali migracija), kurie peržengia valstybių sienas ir tampa tarptautinio saugumo rizika, pavojais ir grėsmėmis.¹¹⁷ E. Račius apie terorizmo apraiškas Europoje pasisako taip: yra daugybė potencialių iššūkių, su kuriais, regis, galėtume susidurti tik labai tolimoje ateityje arba kuriuos kai kurių Europos šalių vyriausybės tik

¹¹⁴ Kiek Lietuva nusiteikusi padėti pabėgėliams? Lietuvos visuomenės nuostatų tyrimo trumpoji ataskaita. 2016. Prieiga per internetą: http://www.civitas.lt/wp-content/uploads/2016/06/Kiek.Lt_nusiteike.padeti-pabegeliams_santrauka.pdf [žiūrėta 2019-10-09].

¹¹⁵ Čepeliauskaitė G. Efektyvios imigrantų integracijos politikos analizė Lietuvoje: patirtis ir problemos. Viešojo politika ir administravimas. 2018. Nr. 17/3. P. 423.

¹¹⁶ Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas. 2019. Prieiga per internetą: <https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2019/02/2019-Gresmes-internetui-LT.pdf> [žiūrėta 2019-11-09].

¹¹⁷ Greičius S., Pranevičienė B. Chalendges To Lithuanian National Security. Visuomenės saugumas ir viešojo tvarka. 2010 (4). P. 37.

nuspėja¹¹⁸. Tačiau, kaip rodo nesena skaudi patirtis, net ir ganėtinai saugios bei stiprios Europos valstybės nėra apsaugotos nuo tokių potencialių grėsmių kaip teroro išpuoliai.

S. Greičius ir B. Pranevičienė pasisako, jog Lietuva, kaip ir bet kuri kita šalis, gali tapti potencialiu tarptautinio terorizmo taikiniu. Teroro aktai gali būti nukreipti į nacionalinį saugumą, kartu su jo infrastruktūra ir strategiškai svarbiais objektais, taip pat Lietuvoje įsikūrusiais kitų šalių padaliniais. Lietuva taip pat gali tapti tarptautinio terorizmo, nukreipto prieš kitas šalis, tranzito šalimi.¹¹⁹

Kaip teigia Y. N. Harari, teroristai yra proto valdymo meistrai. Jie nužudo labai nedaug žmonių, bet sugeba įgąsdinti milijardus ir supurtyti tokias milžiniškas politines struktūras kaip Europos Sąjunga ar Jungtinės Valstijos¹²⁰. V. Radžvilo teigimu, turime paradoksalią situaciją, kai manoma, kad musulmonų radikalizacija yra viso labo nekaltas žaidimas, o Europa savo humanitariniais veiksmais parodys, kokia ji yra geranoriška¹²¹.

Apie skirtingų kultūrų sandūrą pasisako Y. N. Harari. Šio autoriaus teigimu, „Civilizacijų susidūrimo“ teorijos politiniai padariniai yra išties rimti. Jos šalininkai tvirtina, kad bet kokios pastangos sutaikyti Vakarų su islamiškuoju pasauliu yra pasmerktos nesėkmei. Musulmonų šalys niekada nepriims vakarietiško vertybių, o Vakarų valstybės niekada nesugebės sėkmingai įtraukti į save musulmonų mažumų¹²². Ši pasaulinių problemų ir vietinių tapatybių sankirta dabar pasireiškė krize, apėmusia didžiausią multikultūrinį eksperimentą pasaulyje – Europos Sąjungą. Pastatyta ant visuotinių liberalių vertybių pamato, ES ties subyrėjimo riba svirduliuoja dėl integracijos ir imigracijos sunkumų¹²³. Panašią mintį apie ES žlugimą išreiškia ir S. Lapėnas: migrantai atstovauja, kaip taisyklė, neturtingus ir menkai išsilavinusius visuomenės narius; jie greitai dauginasi, ir keičia vietinių gyventojų sudėtį. Ir kadangi šiems žmonėms svetima vietinė kultūra, tai krenta ir bendras šalies kultūros lygis. Ir šis procesas atves prie Europos žlugimo, tokiu būdu, kurį mes dabar matome¹²⁴.

V. Radžvilas apie kitataučių problemą pasisako taip: kiekvienoje šalyje gali sugyventi skirtingų tautybių individai. Bet kai toje pačioje teritorijoje atsiranda skirtingos tautos, prasideda daugybė problemų¹²⁵. Vieną iš jų minėtas autorius detalizuoja taip: Lietuvoje minimali alga yra 325

¹¹⁸ Račius E. Islamiška khilafos valstybė kaip post-/antinacionalinis valstybinis darinys: kintančios piliečio ir tautos sampratos iššūkiai Europai. Lietuvos metinė strateginė apžvalga. 2016-2017 (15). P. 73. 57-73.

¹¹⁹ Greičius S., Pranevičienė B. Challenges To Lithuanian National Security. Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka. 2010 (4). P. 37.

¹²⁰ Harari Y.N. 21 pamoka XXI amžiui. 2019. P.173.

¹²¹ Radžvilas V. Kiek kartų gali atgimti tauta? Vilnius, 2018. P. 282.

¹²² Harari Y.N. 21 pamoka XXI amžiui. Vilnius, 2019. P.108.

¹²³ Ten pat. P.152.

¹²⁴ Lapėnas S. Džihadas Lietuvoje? (I) – Saugumo specialistai apie migracijos grėsmes. Prieiga per internetą: <http://www.slapienas.lt/?p=5326> [žiūrėta 2019-12-12].

¹²⁵ Radžvilas V. Kiek kartų gali atgimti tauta? Vilnius, 2018. P. 282.

eurai, o pabėgėlio pašalpa, žadama, siektų 600 eurų. Reikia būti visiškai aklam, kad nesuprastum, kokio masto socialinis konfliktas taip užprogramuojamas¹²⁶. Be to, kaip nurodo K. Žibas ir V. Petrušauskienė, socialiniu ir politiniu požiūriu, esant ekonominiam nesaugumui dėl augančio nedarbo, darbo migrantai neretai kaltinami užimantys darbo vietas, kurias gali užimti vietos darbuotojai, todėl neigiamos visuomenės nuostatos jų atžvilgiu pastebimai stiprėja¹²⁷.

Pasak G. Česnako, tikėtina, kad išaugs imigracija iš NVS erdvės valstybių, o taip pat ir kitų pasaulio regionų, kurie pasižymės itin sparčiu gyventojų skaičiaus augimu, remiantis Jungtinių Tautų Organizacijos duomenimis tai bus Afrikos ir Šiaurės Afrikos valstybių, Indijos, Pakistano gyventojai. Imigracija keis etninę valstybės sudėtį, todėl galima numatyti, kad atsiras vidinių etninių konfliktų, su kuo Lietuva dar nėra susidūrusi, stiprės nacionalistinės nuotaikos, o kartu ir politiniai judėjimai ir partijos palaikančios šias nuotaikas¹²⁸.

Kaip parodė 2010 m. Lietuvos mokslininkų tyrimas¹²⁹, beveik pusė Lietuvos gyventojų mano, kad tarp imigrantų yra daug nusikaltėlių ir todėl didėja nusikalstamumas. R. Miežanskienė ir V. Giedraitytė 2019 m. atliko tyrimą¹³⁰, kurio metu buvo analizuojamas užsieniečių dalyvavimas ikiteisminio tyrimo procesuose įtarus nusikalstamos veikos atlikimu. Pasak autorių, remiantis Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenimis, 2008 - 2017 m. laikotarpiu užsieniečių, įtariamų (kaltinamų) padarius nusikalstamas veikas skaičius palaipsniui didėjo. 2008 m. tokių asmenų buvo 249, o 2014 m. skaičius išaugo net iki 602. 2015 m. ir 2016 m. pastebimas nežymus kaltinamųjų (įtariamųjų) užsieniečių sumažėjimas iki 540 ir 524, tačiau 2017 m. šis skaičius vėl padidėjo iki 575 asmenų.

S. Lapėno teigimu, afrikietiškos ir rytietiškos visuomenės visiškai kitokios palyginus su europietiškomis. Šie žmonės linkę į prievartą ir neturi jokios pagarbos valstybei, kuri juos priėmė. Tarp jų aukštas kriminalinis lygis, akivaizdi genderizmo disproporcija (vyrų gerokai daugiau nei moterų), jie visai kitaip elgiasi su moterimis. Tai visiškai kitas kultūrinis kodas,

¹²⁶ Ten pat. P. 283.

¹²⁷ Žibas K., Petrušauskienė V. Darbo migrantai Europoje ir Lietuvoje: gyvenimo ir darbo sąlygų problematika. 2015. Etniškumo studijos, Nr. 1, P. 14.

¹²⁸ Česnakas G. Nematomas iššūkis Lietuvos nacionaliniam saugumui. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/g-cesnakas-nematomas-issukis-lietuvos-nacionaliniam-saugumui.d?id=65323418> [žiūrėta 2019-12-16].

¹²⁹ Sipavičienė A. ir kiti. Lietuvos gyventojų požiūris į imigraciją ir darbo imigrantus. 2010. Prieiga per internetą: http://www.iom.lt/images/publikacijos/failai/1427788343_8TMOLietuvos%20gyventoju%20poziuris%20i%20imigracija%20ir%20darbo%20imigrantus.pdf [žiūrėta 2019-10-09].

¹³⁰ Miežanskienė R., Giedraitytė V. Užsieniečių sociodemografiniai portretai Lietuvos teisėsaugos institucijų veikloje: ikiteisminio tyrimo įstaigų atvejo analizė. Viešojo politika ir administravimas. 2019. Nr. 18/1. P. 72.

susiklostęs tūkstantmečiais, ir į tai reikia atsižvelgti. Todėl europietiška elgsena juos šokiruoja ir provokuoja prievartai¹³¹.

V. Radžvilas, kalbėdamas apie imigrantų, kaip darbo jėgos prisiviliojimo į klestinčias Vakarų Europos šalis padarinius, nurodo, jog augantis imigrantų srautas keičia šių šalių demografinį ir kultūrinį veidą taip sparčiai ir pastebimai, kad net įžvalgumu nepasižymintys „politikorektiški“ politikai ir valstybių vadovai nebegali apsimesti nepastebintys tiesiog ore tvyrančios pavojaus nuojautos. Nenumaldomai artėja valanda, kai ilgai pigia darbo jėga buvę ir neretai išnaudojami emigrantai susivoks esantys susenusių ir išskydusių juos priėmusių visuomenių atrama ir maitintojai, o tada pavadins jas tikroju vardu – išlaikytiniais. Kai tai įvyks, neišvengiamai kils ir kitas klausimas – kas vis dėlto tokiomis sąlygomis turėtų būti tikrasis šalies šeimininkas?¹³² Labiau tikėtina, jog tokios gąsdinančios ir gana kategoriškos V. Radžvilo įžvalgos veikiausiai galėtų būti aktualios toms Europos Sąjungos šalims, kuriose imigrantų persvara sparčiai didėja lyginant su vietiniais gyventojais (pvz. Vokietija, Švedija). Lietuvoje 2019 m. Statistikos departamento duomenimis¹³³ lietuvių gyveno 86,4 proc., o kitataučiai sudarė gana nedidelę dalį – t.y. 13,6 proc. (iš jų 5,7 proc. lenkų, 4,5 proc. rusų, 1,5 proc. baltarusių ir tik 0,4 proc. kitos tautybės asmenų).

Tačiau panašiai mano ir S. Lapėnas, jo nuomone, gerokai didesnė ir keista islamofobija apėmusi politikus ir žiniasklaidą, kurie akivaizdžiai nepasitikėdami savo piliečiais, bando mus įtikinti, kad problemų dėl atvykėlių nebus. Ir jų kultūra tik pagerins (sutaurs) mūsų. Šis „šventas melas“ – pati didžiausia klaida. Vietoj švaistymosi lozungais apie solidarumą, būtina blaiviai įvertinti grėsmes. (...) Tik suvokdami realias grėsmes mes sugebėsime rasti veikimo modelius ir rasti išeitį savo valstybės išsaugojimui¹³⁴.

Remiantis tiek V. Radžvilo, tiek S. Lapėno bei kitų lietuvių mokslininkų įžvalgomis, galima būtų teigti, jog imigrantai atvykdami į Lietuvą su savo kultūra, religija ir elgesio normomis kartu atsiveža ir grėsmę visuomenei, valstybei bei kultūrai. Taip pat daugelis autorių neatmeta tikimybės dėl teroristinių grupuočių įsitvirtinimo šalyje. Tačiau valdžios institucijos, besirūpinančios visuomenės saugumu tokių grėsmių nelaiko itin svarbiomis – jau eilę metų terorizmo grėsmės lygis Lietuvoje fiksuojamas kaip žemas. Šį skirtumą būtų galima paaiškinti tuo, jog valstybinėse ataskaitose grėsmės nustatomos ir numatomos pakankamai trumpam laikotarpiui – metams, tuo tarpu tyrėjai į šią problemą žvelgia su perspektyva į kur kas ilgesnį būsimą laikotarpį.

¹³¹ Lapėnas S. Džihadas Lietuvoje? (I) – Saugumo specialistai apie migracijos grėsmes. Prieiga per internetą: <http://www.slapienas.lt/?p=5326> [žiūrėta 2019-12-12].

¹³² Radžvilas V. Kiek kartų gali atgimti tauta? Vilnius, 2018. P. 336.

¹³³ Lietuvos statistikos departamentas. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize/> [žiūrėta 2019-12-30].

¹³⁴ Lapėnas S. Džihadas Lietuvoje? (I) – Saugumo specialistai apie migracijos grėsmes. Prieiga per internetą: <http://www.slapienas.lt/?p=5326> [žiūrėta 2019-12-12].

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad tarptautinį asmenų judėjimą veikia įvairūs veiksniai: ekonominiai, politiniai, demografiniai, geografiniai ir kitokio pobūdžio veiksniai, asmeninės individo savybės, saviraiškos paieškos. Lietuvos gyventojai renkasi emigraciją ne tik dėl ekonominių priežasčių. Atlikti mokslininkų tyrimai atskleidė, jog pagrindiniai demokratinės pilietinės visuomenės institutai – Vyriausybė, politinės partijos ir Seimas – yra praradę visuomenės pasitikėjimą, o daugiau nei pusė Lietuvos gyventojų nepasitiki demokratija. Todėl gyventojus išvykti skatina ir emocinis nusivylimas valstybe bei suvokimas, kad savo veiksmais nepalankios padėties pakeisti neįmanoma. Daugeliu atveju gyventojų migracija yra natūralus globalizacijos reiškinio procesas, tačiau tik tol, kol tai neperžengia kritinės ribos, kuomet migracijos padariniai tampa rimtu pavojumi valstybės stabilumui bei tautos išlikimui.

2. Tradicine saugumo samprata ilgą laiką buvo laikomas siauras, karinis požiūris į saugumą, tačiau manoma, kad toks požiūris šiuolaikinėje pasaulio politikoje nebetinkamas, nes keičiasi grėsmių pobūdis bei riba tarp vidinių ir išorinių grėsmių. Ryšys tarp emigracijos ir saugumo yra sudėtingas ir nevienareikšmiškas. Galimos įvairios grėsmės nacionaliniam saugumui, o viena iš švelniųjų grėsmių yra migracija, apimanti tiek emigracijos, tiek imigracijos reiškinius.

3. Atlikta analizė leidžia pagrįstai teigti, kad Lietuvos atveju emigracija daugeliu aspektų kelia grėsmę valstybės nacionaliniam saugumui. Aiškiausiai emigracijos padariniai matomi žvelgiant į šalies demografinę padėtį. Lietuvos, kaip ir kitų Europos valstybių, visuomenė sparčiai senėja, o Lietuvoje ši natūraliai vykstanti reiškinį papildomai bei ypač reikšmingai veikia ir piliečių emigracija. Jaunimui intensyviai emigruojant ne tik prarandama darbinga ir perspektyvi gyventojų karta, tuo pačiu šalyje mažėja gimstamumas, nes didelė dalis vaikų gimsta užsienyje. Dėl darbingo amžiaus gyventojų emigracijos mažėja asmenų, kurie moka socialinio draudimo įmokas valstybinei socialinio draudimo sistemai. Senėjant visuomenei, išlaidos socialinei apsaugai Lietuvoje kasmet didėja, todėl darytina išvada, jog visuomenei senėjant, o darbingo amžiaus asmenims ir toliau emigruojant, likę dirbantieji vis sunkiau galės išlaikyti ekonominį balansą.

4. Šie emigracijos įtakojami demografiniai procesai kelia tiesioginę grėsmę Lietuvos nacionaliniam saugumui ir paveiks daugelį svarbiausių nacionalinio saugumo sričių. Jau dabar Lietuva nuolat skolinasi siekiant subalansuoti biudžetą, tačiau paskolų poreikis tik augs, o valstybės skola ir jos administravimas brangs. Be to, valdantiejiems vis dažniau tenka priimti sudėtingus sprendimus skirstant lėšas bei sprendžiant kurias grėsmes nacionaliniam saugumui laikyti prioritetu – išorines ar vidines. Šios tendencijos ir nauji mokesčiai kels dar didesnes įtampas tarp skirtingų

socialinių grupių, o tai neišvengiamai mažins ir politinį valstybės stabilumą. Šią situaciją galima atvaizduoti tokia priežasties ir pasekmių seka:

Emigracija → dar sparčiau senėjanti visuomenė → mažėjančios biudžeto pajamos bei didėjančios socialinės išlaidos → didesnė valstybės skola → įtampa tarp socialinių sluoksnių ir sumenkęs valstybės ekonominis, politinis stabilumas.

5. Kita ypač aktuali Lietuvai emigracijos problema – akademinė emigracija. Dėl migracijos Lietuva praranda daug aukščiausios kvalifikacijos darbo jėgos, taip pat ir mokslo atstovų. Specialistų trūkumas jaučiamas mokslo, medicinos, inžinerijos, informacinių technologijų ir kitose srityse. „Protų nutekėjimas“ arba aukštos kvalifikacijos darbo jėgos praradimas lemia mažėjančią šalies ekonominį, inovacinį, konkurencinį potencialą. Priežasties ir pasekmių seka, iliustruojanti šią problemą atrodytų taip:

Akademinė emigracija → kvalifikuotos darbo jėgos praradimas → mažėjantis šalies ekonominis, inovacinis, konkurencinis potencialas.

6. Ginamasis teiginys, jog Lietuvos gyventojų masinė emigracija netiesiogiai veikia valstybės nacionalinį saugumą, visų pirma silpnindama valstybės socialinį bei ekonominį sektorius ir tokiu būdu sumažindama valstybės galios potencialą, pasitvirtino (3,4,5 išvados).

7. Darbe taip pat buvo analizuojamas imigracijos poveikis šalies nacionaliniam saugumui. Į Lietuvą dirbti atvyksta vis daugiau užsieniečių, taip pat asmenų iš trečiųjų šalių, todėl kyla nutautėjimo grėsmė. Tautiniam identitetui nykti turi įtakos ne tik imigracija, bet ir emigracija. Lietuva ekonominiu požiūriu nėra konkurencinga tarp kitų ES valstybių narių, taigi ir nepopuliari tarp šių šalių gyventojų kaip migracijos tikslo šalis, todėl gana negausūs imigrantų srautai, bent jau kol kas, reikšmingos įtakos lietuvių tautos kultūrai, kalbai ar papročiams nedaro. Ginamąjį teiginį, jog palaipsniui didėjanti užsienio piliečių imigracija galimai silpnina valstybės kultūrinį segmentą bei sukelia tokias grėsmes kaip tautinio identiteto praradimą, svetimų kultūrų išplitimą bei ilgainiui paverčia valstybę silpna, galima patvirtinti tik iš dalies.

8. Žvelgiant į tolimesnes perspektyvas, jog žmonių su kitokia rase, kultūra ar pasaulėžiūra Lietuvoje galimai daugės, reiktų atkreipti dėmesį į lietuvių nepakantumą kitataučiams. Mokslininkų atliktos ir darbe aptartos apklausos ir tyrimai liudija, jog didžioji dauguma Lietuvos gyventojų yra priešiški nusiteikę imigrantų atžvilgiu, ypač atvykstančių iš tolimųjų kraštų. Etniniai ir religiniai konfliktai tarp Lietuvos piliečių ir atvykusiųjų imigrantų ateityje gali susilpninti valstybės saugumą, tad siekiant to išvengti reiktų ugdyti jaunąją kartą mokant ją pakantumo bei skatinant tolerancijos kultūros formavimąsi visuomenėje.

9. Darbe taip pat buvo analizuojama, ar imigrantai padidina terorizmo tikimybę šalyje, bei tokiu būdu destabilizuoja valstybės saugumą. Galima būtų teigti, jog imigrantai, atvykdami į

Lietuvą su savo kultūra, religija ir elgesio normomis, kartu atsiveža ir grėsmę visuomenei, valstybei. Daugelis autorių neatmeta tikimybės dėl teroristinių grupuočių įsitvirtinimo šalyje. Tačiau valdžios institucijos, besirūpinančios visuomenės saugumu tokių grėsmių nelaiko itin svarbiomis – eilę metų terorizmo grėsmės lygis Lietuvoje fiksuojamas kaip žemas. Šį skirtumą būtų galima paaiškinti tuo, jog valstybinėse ataskaitose grėsmės nustatomos ir numatomos pakankamai trumpam laikotarpiui - metams, tuo tarpu tyrėjai į šią problemą žvelgia su perspektyva į daug tolimesnį laikotarpį. Visgi reiktų neatmesti to, jog visada galioja nežinomybės faktorius. Trečiąjį ginamąjį teiginį, jog imigrantai galimai padidina terorizmo tikimybę šalyje galima laikyti nepasitvirtinusi.

LITERATŪRA

Monografijos ir studijos

1. Andrain Ch. F., Smith J. T., Political Democracy, Trust, and Social Justice, USA: Northeastern University press, 2006.
2. Barcevičius E., Žvalionytė D. Užburtas ratas? Lietuvos gyventojų grįžtamoji ir pakartotinė migracija. 2012.
3. Bartkevičienė A., Raudeliūnaitė R. Imigrantų, atvykusių iš ne Europos sąjungos šalių, integracijos priemonių poreikis Lietuvoje. Socialinis darbas. 2012. Nr. 11(2). P. 341-354.
4. Blažytė G. Visuomenės nuostatos imigracijos atžvilgiu ir jų atsiradimo prielaidos. Etniškumo studijos. 2015/1. P. 107-134.
5. Bučinskas A. Darnaus vystymosi problemos Lietuvos kaimo raidos procese. Tiltai. 2014. Nr. 3. P. 17-34.
6. Buzan. B. Žmonės, valstybės ir baimė: tarptautinio saugumo studijos po šaltojo karo. Vilnius. 1997.
7. Čepeliauskaitė G. Efektyvios imigrantų integracijos politikos analizė Lietuvoje: patirtis ir problemos. Viešoji politika ir administravimas. 2018. Nr. 17/3. P. 421-438.
8. Česnavičius D., Stanaitis S. Lietuvos gyventojų migracija Europos iššūkių kontekste. Geografija ir edukacija: mokslo almanachas. 2015 (3). P. 26-35.
9. Damulienė A. Migracijos problema Lietuvoje ir jos įtaka šalies ekonomikai. Business Systems and Economics. 2013. Nr. 3(1). P. 106-118.
10. Dudzevičiūtė G., Čekanauskas G. Priežastinio ryšio tarp nedarbo ir emigracijos tyrimas Lietuvoje. Verslas: teorija ir praktika, 2014. Nr. 15 (4), 294-301.
11. Gečienė-Janulionė I. Migracija ir gerovės valstybė: gerovės valstybės ir migracijos režimų sąsajos su migracijos srautais. Filosofija. Sociologija, 2018. Nr. 29 (4). P. 298-305.
12. Gečienė I. Lietuvos gyventojų subjektyvus saugumo suvokimas išorinių grėsmių kontekste. Kultūra ir visuomenė. Vilnius, 2015. Nr. 6. P. 55-69.
13. Greičius S., Pranevičienė B. Chalendges To Lithuanian National Security. Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka. 2010 (4). P. 31-40.
14. Harari Y. N. 21 pamoka XXI amžiui. Vilnius, 2019.
15. Ivanauskaitė T. Demografinių veiksnių poveikis darniam vystymuisi. Informacijos mokslai. 2012. Nr. 62. P. 67-80.

16. Jakniūnaitė D. Kritinės saugumo studijos XXI amžiuje: kur kreipti Lietuvos saugumo politikos tyrimus? Lietuvos metinė strateginė apžvalga. 2013-2014. T. 12. P. 31-51.
17. Janeliūnas T. Komunikacinis saugumas. Vilnius, 2007.
18. Janušauskienė D., Vileikienė E., Nevinskaitė L., Gečienė I. Subjektyvus grėsmių suvokimas: ar Lietuvos gyventojai jaučiasi saugūs? Filosofija. Sociologija. 2017. 28(2). P. 99-108.
19. Juozaitis A. Tėvynės tuštėjimo metas. 2000-2017 metai. Vilnius, 2018.
20. Jurėnienė V., Bleizgytė L. Kultūros svarba užtikrinant valstybės saugumą. Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka. 2017 (18). P. 22-29.
21. Kanopienė V., Bartochevis V. Imigracijos iššūkiai Lietuvai ir galimos reakcijos į „kitus“. Socialinis darbas, 2013, Nr.12 (1), P. 7-20.
22. Korganova S. ir kiti. The Impact of Migration Processes on the National Security of Kazakhstan. Interational Journal of Enviromental & Science Education. 2016. N. 11, 4825-4833.
23. Kumpikaitė-Valiūnienė V., Agoh E. T., Žičkutė I. Refugees as a Security Threat: Case of Lithuania. Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka. 2017 (18). P. 46-58.
24. Kumpikaitė V., Žičkutė I. Emigracijai įtaką darančių veiksnių analizė. Economic and Management. 2012. 17(2), P. 740-746.
25. Kumpikaitė V., Žičkutė I. Darnus vystymasis emigracijos kontekste: Lietuvos atvejis. Management theory and studies for rural business and infrastructure development. 2012. 3(32), P. 89-97.
26. Laurėnas V. Lietuvių tautos delokalizacijos trauma. Tiltai. 2015. Nr. 3. P. 1-23.
27. Laurėnas V. Postdemokratija: demokratinė mažuma prieš absenteizmą ar demokratinės daugumos imperatyvas? Sociologija. Mintis ir veiksmai. 2014. N. 2(35). P. 194-235.
28. Laurėnas V. Lietuvos aukštojo mokslo reforma ir nacionalinio saugumo aktualijos. Lietuvos metinė strateginė apžvalga. 2010-2011. T. 9. P. 211-234.
29. Leveckytė E., Junevičius A. Lietuvos migracijos politika trečiųjų šalių piliečių atžvilgiu: patirtis ir tendencijos. Viešoji politika ir administravimas. 2014. Nr. 13 (1). P. 149-162.
30. Lydeka Z., Bradauskas V. Emigraciją sąlygojančių veiksnių vertinimas Baltijos valstybėse. Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai. 2015. Nr. 9/1. P. 41-59.
31. Maniokas K. Teorinė prieiga: europeizacija, elitai, valstybės užgrobimas ir vystymasis. Politologija. 2014. Nr. 4 (76) P. 3-39.
32. Matonytė I., Morkevičius V., Lašas A., Jankauskaitė V. Grėsmių visuomenės gerovei suvokimas: socialinio optimizmo, socialinio ir institucinio pasitikėjimo bei pasitikėjimo savimi įtaka. Politologija. 2017. Nr. 1 (85). P. 3-55.
33. Matulionytė E. Grėsmių nacionaliniam saugumui nustatymas ir jų prevencijos galimybės. Jurisprudencija. 2008. Nr. 8 (106). P. 93-99.

34. Mauricas Ž. Didysis Lietuvių tautos kraustymasis. Valstybė. 2013. Nr. 7 (75).
35. Miežanskienė R., Giedraitytė V. Užsieniečių sociodemografiniai portretai Lietuvos teisėsaugos institucijų veikloje: ikiteisminio tyrimo įstaigų atvejo analizė. Viešoji politika ir administravimas. 2019. Nr. 18/1. P. 68-84.
36. Morgenthau H. Politika tarp valstybių, kova dėl galios ir taikos. Vilnius, 2011.
37. Murašovs V. Making room for another out-group: attitudes towards refugees in Latvia. Welfare and Security in 21 st Century: Politisation of the „Social Contract“. Klaipėda, 2017.
38. Naulickaitė I, Melnikas B. Emigracijos iš Lietuvos procesai ekonomikos globalizacijos sąlygomis. Verslas XXI amžiuje. 2015. Nr. 7(2). P. 221-237.
39. Naulickaitė I, Melnikas B. Emigracija ir globalizacijos procesai: iššūkiai, šiuolaikinės tendencijos, problemos, sprendimai. Verslas XXI amžiuje. 2016. Nr. 8(2). P. 230-241.
40. Prakapienė D., Demografijos pagrindai, Kaunas, 2007.
41. Račius E. Islamiška khilafos valstybė kaip post-/antinacionalinis valstybinis darinys: kintančios piliečio ir tautos sampratos iššūkiai Europai. Lietuvos metinė strateginė apžvalga. 2016-2017 (15). P. 57-73.
42. Radžvilas V. Kiek kartų gali atgimti tauta? Vilnius, 2018.
43. Rudžinskienė R., Paulauskaitė L. Lietuvos gyventojų emigracijos priežastys ir padariniai šalies ekonomikai. Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika. 2014. Nr. 8. P. 62-78.
44. Siniavskaitė E., Andriušaitienė D. Lietuvos jaunimo migracinių nuostatų tyrimas. Verslas XXI amžiuje. 2015. 7(2). P. 210-220.
45. Sipavičienė A., Jeršovas M. Darbo jėgos migracija: poreikis ir politika Lietuvoje / Europos migracijos tinklas. Tarptautinė migracijos organizacija, Lietuvos socialinių tyrimų centras. 2010.
46. Smilga E., Laurinavičius Al., Laurinavičius A. Efektyvios strategijos: modernus teorinis požiūris ir emigracijos problemų sprendimas. Viešasis administravimas. 2017. Nr. 1-2. P. 22-33.
47. Smith A. D. Nacionalizmas XX amžiuje. Vilnius. 1994.
48. Solnyškinienė J., Adamonienė R. Migracijos procesus formuojančių veiksnių Lietuvoje vertinimas. Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka. 2017 (18). P. 469-484.
49. Šiliauskas. S. Gerovės saugumizavimas postdemokratijos kontekste. Gerovės ir saugumas XXI amžiuje: postdemokratijos kontekstai. Klaipėda. 2018. P. 81-95.
50. Šimanskienė L. Paužuolienė J. Emigracija Lietuvoje: priežastys ir padariniai. Regional formation and development studies. 2013. 1 (9), P. 146-156.
51. Taljūnaitė M. Tautinės tapatybės politikos sampratos konstravimas. Lietuviškas identitetas šiuolaikinės emigracijos kontekstuose. Kaunas, 2011.

52. Tomaševičienė O., J. Staroselskaja. Lietuvos darbo rinkos pokyčiai 2008-2016 metais. Socialinių mokslų studijos. 2018. 10(2). P. 322-340.
53. Vaitekūnas S., Stefanenkova E. Lietuvos žmoniškųjų išteklių geoekonominė struktūra. 2011. Tiltai. 1. P. 11-25.
54. Valavičienė N. Tarptautinė migracija struktūrinimo teorijos požiūriu. Socialinis darbas. 2013, 12(2). P. 253-260.
55. Vareikis E. Tarptautinis ir nacionalinis saugumas. Vilnius. 2005.
56. Žibas K., Petrušauskienė V. (2015). Darbo migrantai Europoje ir Lietuvoje: gyvenimo ir darbo sąlygų problematika. Etniškumo studijos, 1, P. 11-27.
57. Žibas K. Kinų ir turkų imigrantai Lietuvoje. 2014.

Elektroniniai šaltiniai

1. Lietuvos statistikos departamentas. 2019. Tarptautinės migracijos srautai. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=7ae84706-e252-40de-85d8-35baecbbb038#/> [žiūrėta 2019-04-07]
2. Europos migracijos tinklas. 2019. Prieiga per internetą: <http://123.emn.lt/#chart-12-desc> [žiūrėta 2019-04-07]
3. Migracijos departamentas. Prieiga per internetą: www.migracija.lt
4. Lietuvos migracijos politikos gairės. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/d5032f407e8611e396708cdccb584cb5?jfwid=18117litjs> [žiūrėta 2019-04-15].
5. Lietuvos Nacionalinio saugumo strategija 2018 m. Prieiga per internetą: <https://www.etar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2627131DA3D2/LLwfQepmnD> [žiūrėta 2019-04-16].
6. Įsakymas dėl užsieniečių integracijos politikos įgyvendinimo 2018-2020 metų veiksmų plano patvirtinimo. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/31d148100a1911e98a758703636ea610?positionInSearchResult=s=6&searchModelUUID=e27a4cd7-4ffa-4784-ba08-210980bd79ec&fbclid=IwAR1NSNs7gcW7ecN2juis0SaYJhRKQIDcpdIIRCs-dBa6lfjPUbcFyjqCcn0> [žiūrėta 2019-10-10].

7. Migracijos tendencijos Viduržemio jūros regione: žvilgsnis iš arčiau. Prieiga per internetą: <http://eurohouse.lt/wp-content/uploads/2015/12/Naujienlaskis-2015-12-16.pdf>. [žiūrėta 2019-04-12].
8. Martinaitis Ž, Žvalionytė D. Emigracija iš Lietuvos: ką žinome, ko nežinome ir ką turėtume žinoti? 2007. <https://it.lrytas.lt/visata/2008/04/08/news/emigracija-is-liuvos-ka-zinome-ko-nezinome-ir-ka-tureume-zinoti--5910901/> [žiūrėta 2019-04-12].
9. Levickaitė R., Bagdonavičienė V., Paukštė D. Lietuvių emigracija: baisu ne jos mastai, bet nutautejimas. Prieiga per internetą: http://www.technologijos.lt/n/zmoniu_pasaulis/redakcijos_akiratis/S-25403/straipsnis/Lietuviu-emigracija-baisu-ne-jos-mastai-bet-nutautejimas [žiūrėta 2019-04-29].
10. LR Prezidentės D. Grybauskaitės metinis pranešimas, 2016 m. Prieiga per internetą: <https://www.lrp.lt/lt/metinis-pranesimas-2015> [žiūrėta 2019-08-20].
11. Žibas K., Platačiūtė V. Lietuvos imigracijos politika ir trečiųjų šalių piliečių integracijos prielaidos. Etniškumo studijos, 2009, Nr. 2, 40-53. Prieiga per internetą: http://www.ces.lt/wp-content/uploads/2012/03/EtSt_Zibas_Plataciute_2009.pdf [žiūrėta 2019-10-03].
12. Mažo gimstamumo ir visuomenės senėjimo problema: sprendimo būdas – šeimos institutą stiprinanti mokesčių politika. Prieiga per internetą: <http://apzvalga.eu/mazo-gimstamumo-ir-visuomenes-senejimo-problema-sprendimo-budas--seimos-instituta-stiprinanti-mokesciu-politika.html> [žiūrėta 2019-10-02].
13. Genys D., Strumickienė I., Janauskas G. Tyrimas atskleidė, dėl ko emigruoja lietuviai. Prieiga per internetą: <https://www.vdu.lt/lt/tyrimas-atskleide-del-ko-emigruoja-lietuviai/> [žiūrėta 2019-10-08].
14. Europos Sąjungos sutartis/ Maastrichto sutartis. Prieiga per internetą: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/lt/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/maastricht-treaty> [žiūrėta 2019-10-09].
15. Sipavičienė A., Gaidys V., Jeršovas M. Lietuvos gyventojų požiūris į imigraciją ir darbo imigrantus. 2010. Prieiga per internetą: http://www.iom.lt/images/publikacijos/failai/1427788343_8TMOLietuvos%20gyventoju%20poziuris%20i%20imigracija%20ir%20darbo%20imigrantus.pdf [žiūrėta 2019-10-09].
16. Kiek Lietuva nusiteikusi padėti pabėgėliams? Lietuvos visuomenės nuostatų tyrimo trumpoji ataskaita. 2016. Prieiga per internetą: http://www.civitas.lt/wp-content/uploads/2016/06/Kiek.Lt_nusiteike.padeti-pabegeliams_santrauka.pdf [žiūrėta 2019-10-09].

17. Mačiulis N.: mūsų didžiausia bėda ne emigracija, mokesčių sistema ar korupcija, o švietimas. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2016-07-23-n-maciulis-musu-didziausia-beda-ne-emigracija-mokesciu-sistema-ar-korupcija-o-svietimas/146934> [žiūrėta 2019-10-10].
18. Demografijos, migracijos ir integracijos politikos strategija. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/fbb35e02c21811e883c7a8f929bfc500?jfwid=-35aaxldoi> [žiūrėta 2019-04-22].
19. Lietuvos ekonominės migracijos reguliavimo strategija. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.296517?jfwid=q86m1vse3> [žiūrėta 2019-11-07]
20. Ar emigrantus keisime imigrantais. Prieiga per internetą: <http://www.veidas.lt/ar-emigrantus-keisime-imigrantais> [žiūrėta 2019-11-09].
21. Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas. 2019. Prieiga per internetą: <https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2019/02/2019-Gresmes-internetui-LT.pdf> [žiūrėta 2019-11-09].
22. Seimo LSDP frakcijos pranešimas: „Grėsmės nacionaliniam saugumui – vidinės, o visuotinis pasipriešinimas – tai ne visuotinis atsišaukimas“. Prieiga per internetą: https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=119&p_k=1&p_t=260461 [žiūrėta 2019-11-12].
23. McDonald P., Low Fertility and Policy, Australian Demographic and Social Research Institute, Ageing Horizons issue No. 7, 2007, P 22–Prieiga per internetą: https://www.ageing.ox.ac.uk/files/ageing_horizons_7_mcdonald_fd.pdf [žiūrėta 2019-11-13].
24. Pasirašytas susitarimas dėl Lietuvos gynybos politikos gairių. Prieiga per internetą: <https://ministraspirmininkas.lrv.lt/lt/naujienos/pasirasytas-susitarimas-del-liuvos-gynybos-politikos-gairiu> [žiūrėta 2019-11-12].
25. Pasitikėjimas institucijomis. Prieiga per internetą: <http://www.vilmorus.lt/index.php?mact=News,cntnt01,detail,0&cntnt01articleid=2&cntnt01returnid=20> [žiūrėta 2019-11-30].
26. Demokratija vis dar nepasitiki beveik pusė šalies gyventojų. Prieiga per internetą: <http://l24.lt/lt/visuomene/item/328906-demokratija-vis-dar-nepasitiki-beveik-puse-salies-gyventoj> [žiūrėta 2019-11-30].
27. Laučius V. Žaidimas „Lietuva“: politinė pramoga bepročiams. Prieiga per internetą: <https://slaptai.lt/zymė/vladimiras-laucius/> [žiūrėta 2019-12-03].
28. Laučius V. Politinis elitas: „supuvers“ ar sunaikintas? Prieiga per internetą: <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nuomones/politinis-elitas-supuvers-ar-sunaikintas-18-33844> [žiūrėta 2019-12-04].
29. Lapėnas S. Džihadas Lietuvoje? (I) – Saugumo specialistai apie migracijos grėsmes. Prieiga per internetą: <http://www.slapienas.lt/?p=5326> [žiūrėta 2019-12-12].

30. Česnakas G. Nematomas iššūkis Lietuvos nacionaliniam saugumui. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/g-cesnakas-nematomas-issukis-lietuvos-nacionaliniam-saugumui.d?id=65323418> [žiūrėta 2019-12-16].
31. Chomentauskas G. Psichologas: emigracija yra balsavimas kojomis už emocinį išsigelbėjimą. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/192556/psichologas-emigracija-yra-balsavimas-kojomis-uz-emocini-issigelbejima> [žiūrėta 2019-12-17].